

ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA
2025

**A HÁZASSÁGI SZERZŐDÉSEK SZEREPE A 16.
SZÁZADI EURÓPAI POLITIKÁBAN
AUSZTRIAI ELEONÓRA ÉS I. FERENC TEKINTETÉBEN**

Jelige: LNF326

Kézirat lezárásának a dátuma
2024. június 11.

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés.....	1
2	A Habsburg-Valois frigy előzménye.....	3
2.1	Az itáliai háborúk története, császárválasztás	3
2.2	A háború kezdetétől a madridi békeszerződésig	5
3	A madridi békeszerződés.....	9
3.1	Házasság a portugál özvegygel	12
4	A madridi békétől a hölgyek békééig.....	15
4.1	A Cognaci Liga	16
5	A Cambrai-i béke: status quo ante bellum	19
5.1	Eleonóra és Ferenc házasságkötése	22
6	Eleonóra, Franciaország királynéja	22
6.1	A királyné szerepe a politikában	23
6.2	Az özvegy francia királyné.....	26
7	Összegzés	27
8	Irodalomjegyzék.....	30
9	Mellékletek.....	32

1 Bevezetés

A dinasztikus házasságok a történelem során kulcsfontosságú szerepet töltek be az államok közötti viszonyok kialakításában, a diplomáciában, államszervezésben, valamint, a kül- és belpolitika formálásában egyaránt. A 16. század a dinasztikus házasságok tekintetében fordulópontot jelentett: a mindeddig bevált matrimoniális stratégiákat újabb szempontok nehezítették meg. A reformáció, az abból eredő vallásháborúk, az állandó török veszély és megszállás, valamint a kutatás szempontjából kiemelkedő relevanciájú itáliai háborúk mind ilyen tényezőknek tekinthetők, hiszen ezek már komolyabb fejtörést okoztak még a házasságpolitikában elismert Habsburgoknak is, mint a területszerzésért folytatott frigyek talán egyszerűbbnek tűnő politikája.

A Habsburgok területszerzésének legfőbb eszköze hosszú ideig a dinasztikus házasságok voltak, innen ered a híres mondás is: „Bella gerant alii, Tu, felix Austria, nube!”¹ A jelmondat szellemében házasságok révén olyan stratégiai és gazdasági szempontból fontos területek kerültek Habsburg kezekbe, mint például a majdani I. Ferenc francia király és Ausztriai Eleonóra házasságkötését oly megnehezítő Burgundiai Hercegség jelentős része, valamint a később Mohács özvegyének irányítása alatt álló Németalföld. A Habsburg házasságpolitika talán legnagyobb érdeme egy francia-ellenes szövetségnek indult kettősházasság Kasztíliai Izabella és Aragóniai Ferdinánd gyermekeivel, amely végül az ibériai királyságokat is a kétfejséssé juttatta.²

A dinasztikus házasságok – főleg a 16. században – más (akár ellenséges) államok, illetve vallási meggyőződések nemzetközi befolyásolására is kitűnő eszköznek minősültek, gondoljuk csak I. Ferdinánd (sikertelen) próbálkozására fia, Károly főherceg és I. Erzsébet angol királynő frigyre lépésére, amellyel megakadályozhatta volna, hogy a királynő francia kézre, Anglia pedig tartósan protestáns uralom alá kerüljön.³ A 16. században II. Johanna és I. (Szép) Fülöp gyermekei a tudatos Habsburg házasságpolitikával szinte egész Európát behálózták Portugáliától kezdve Franciaországon és Anglián keresztül egészen a skandináv államokig. A kiterjedt 16. századi családfát a dolgozat 1. számú melléklete tartalmazza, amely segítséget nyújthat a dolgozat során feltárt dinasztikus kapcsolatok megértéséhez is.

¹ Latin, fordítás: „Háborúskodjanak mások, te boldog Ausztria, házasodj!”

² Pálffy, 2008. i.m. 36. o.

³ Levin, 2022. i.m. 77. o.

A befolyásolás és területszerzés mellett nem szabad elfelejtenünk a kiházasított, már külföldi udvarban élő családtagok informátori szerepét sem. Ausztriai Eleonóra gyakran tájékoztatta testvérét, V. Károly német-római császárt, amolyan diszkrét csatornaként a Habsburg és a Valois udvar között, hasznos információt átadva I. Ferenc király udvaráról és politikájáról.⁴ Eleonórához hasonlóan unokahúga, Habsburg Katalin lengyel királyné is gyakran beszámolt édesapjának, I. Ferdinánd császárnak II. Zsigmond lengyel király moszkvai ügyleteiről.⁵

A politikailag szőtt házasságok sikereinek - azaz, hogy beteljesítették-e a céljukat vagy sem - és nehézségeinek ellenére nem létezett tökéletes házasságpolitika, hiszen a házasságok emberi oldalát szinte minden esetben elnyomta a politika. Thomas More (aki VIII. Henrik angol király egyik legfőbb bizalmasa volt az Anglikán egyház megalakulásáig) „*Utópia*” című művében erősen bírálta korának az intézményesített házasságpolitikáját részben személytelenségükre és embertelenségükre hivatkozva.⁶ More mellett a kor egyik másik nagy gondolkodója, Erasmus – bár burkoltan – szintén bírálta a dinasztikus házasságok intézményét. Erasmus a későbbi V. Károlynak dedikált művében, az „*Institutio principis Christiani*” tanításaiban fogalmazta meg véleményét és javaslatait a Habsburg házasságpolitikával kapcsolatban. Úgy vélte, hogy az államnak az lenne a legelőnyösebb, ha a fejedelmek házassági szövetségei kizárólag saját birodalmukon belülre korlátozódnának, szélsőséges esetben a legközelebbi szomszédjaikkal kötött szövetséggel, hűségük garantálásával.⁷ A műben szó esik a Thomas More által is említett személytelenségről, valamint a szerző szavá teszi a házassági szövetségek bizonytalanságát is, ugyanis nem mindegyik szövetség kölcsönös, a szövetségek pedig kizárólag az egyik fél haláláig tartanak.⁸

A dinasztikus házasságok házassági szerződések alapján kötöttek meg bilaterális vagy multilaterális egyezmények, szerződések formájában. Utóbbira olyan házasságkötéseknél került sor, amelyek a házasság intézménye mellett egyéb rendelkezéseket tartalmaztak, leginkább egy háborút lezáró békeegyezmény keretében. Ilyen szerződés a kutatásom során vizsgált 1526-os madridi szerződés, valamint az azt megerősítő, többek között a pápa és az angol király által is ratifikált 1529-es Cambrai-i békeszerződés, amelyek kimondták Ausztriai

⁴ Mansfield, 2018. *i.m.* 183.o.

⁵ Fichtner, 1976. *i.m.* 246. o.

⁶ Fichtner, 1976. *i.m.* 244. o.

⁷ Erasmus, Born (szerk.), 1968. *i.m.* 241. o.

⁸ Uo. 242.o.

Eleonóra özvegy portugál királyné és I. Ferenc francia király egybekelését, valamint átmenetileg véget vetettek az itáliai háborúknak.⁹

A kutatás során bebizonyosodott számomra, hogy a korszakban egyáltalán nem beszélhetünk önálló házassági szerződésekről, ha az európai dinasztikus politikát vizsgáljuk. A házassági jog ebben az esetben a nemzetközi joggal szinte teljes mértékben összefüggött, elindítva, akár folytatva a nemzetközi jog fejlődését. A 16. század során kötött szerződéseket minden esetben vegyes szerződéseknek kell tekinteni, ugyanis megoszlának bennük a magánjogi rendelkezések, illetve az államközi viszonyokat rendező intézkedések. Az említett magánjogi rendelkezések tartalmazták akár a házasságok megkötésének feltételeit, az eljegyzést vagy akár magának a házasságnak a megkötését.

Ezek a matrimoniális rendelkezések sem tekinthetők szimplán magánjogi rendelkezéseknek, ugyanis mellett, hogy megjelennek benne akár a modern házassági jog egyes elemei, társulnak/társulhatnak hozzá államok közötti viszonyokat befolyásoló intézkedések, ezáltal a szerződésekben elkülönülő részek összefolynak, például, ha a leendő feleség hozománya területeket és címeket tartalmaz. Pont az efajta rendelkezések adták a szerződés és a házasság dinasztikus, nemzetközi jellegét.

Kutatásom során a madridi, illetve a cambrai-i szerződések megkötésének előzményeit és a két szerződés házasságkötéssel kapcsolatos rendelkezéseit vizsgálatam, különös tekintettel a házasság leforgására és nemzetközi viszonylatban kifejtett hatására, szerepére, megválaszolva a kérdést, hogy vajon beteljesítette-e célját a század legprominensebb, legígéretesebb házassága?

2 A Habsburg-Valois frigy előzménye

2.1 Az itáliai háborúk története, császárválasztás

Az olasz háborúk vízválasztónak számítottak az Appennini-félsziget, Európa és a hadviselés történetében. Itália több mint hat évtizeden át a nyugat-európai hatalmak közötti konfliktusok középpontjában állt. A francia és Habsburg felek mellett többek között Anglia, Skócia, a pápai állam, de még az Oszmán Birodalom is kivette a részét. A háborúk során területek cserélődtek, dinasztiákat dőltek meg és emelkedtek fel, egyes államok a történelembe feledkeztek, mások

⁹ Guicciardini, Alexander (szerk.), 1969. *i.m.* 411-412. o.

pedig kinőtték magukat. A legnagyobb kérdés viszont az, hogy miért is került Itália Nyugat-Európa két legerősebb dinasztiája közötti konfliktus középpontjába?

Lényegében azért, mert a Valois és Habsburg dinasztiáknak is igényei voltak egyes itáliai államokra, területekre. Mind a francia, mind a spanyol király örökös igényt tartott a nápolyi trónra: a franciák az Anjouok örökösiként, a spanyolok pedig V. Aragóniai Alfonz örökösiként, aki meghódította a királyságot majd 1458-ban törvénytelen fiára, Ferdinándra hagyta azt. A francia királyi ház egy másik oldalága, az Orléansiak az 1447-ben kihalt milánói Visconti hercegek jogos örökösinek vallották magukat.¹⁰ 1494. augusztus 29-én VIII. Károly francia király Grenoble-ból serege egy részével elindult, hogy érvényt szerezzen nápolyi trónigényének, ezzel megindítva az itáliai háborúk sorozatát.¹¹

Észak- és Közép-Itália nagy részét a Habsburgok a Német-Római Birodalom de jure részének tekintették, legfőbbképpen V. Károly császár uralkodása alatt. I. Ferenc francia király és V. Károly császár rivalizálása nem kizárólag a közös területi igényeikben merül ki. Mielőtt Károlyt Német-Római császárrá választották a francia királyt is Charlemagne potenciális utódjaként tartották számon. I. Ferenc tudta, hogy ha Károlyt választják meg a Birodalom élére, az „mérhetetlen kárt” okozna a francia királynak, ami az itáliai területeibe is kerülhet.¹² Az itáliai háborúk mellett a török veszély is már a köztudat része volt. 1519-re a törökök iránti aggodalom olyannyira elhatalmasodott, hogy V. Károlyt a Szent Római Birodalom császárává választása részben azon alapult, hogy képes lesz-e egyesíteni a kereszténységet az oszmánok elleni háborúban.¹³

I. Ferenc és V. Károly rivalizálása nem várt, viszont elkerülhetetlen eredményt hozott az angol-francia kapcsolatokba.¹⁴ 1518. október 2-án Anglia és Franciaország aláírt egy, a nagyhatalmakat és számos kisebb hatalmat örökös békére kényszerítő szerződést, mely értelmében a szerződésben részes és megtámadott feleket a többieknek együttesen kellett megvédeniük.¹⁵ A két ország több, kevésbé releváns szerződést is kötött 1518 körül, többek

¹⁰ Mallet, Shaw, 2014. *i.m.* 1. o.

¹¹ Uo. 6.o.

¹² Da Silva J., 1957. *i.m.* 163. o.

¹³ Anievas, Nişancioğlu, 2015. *i.m.* 101. o.

¹⁴ Anglia nemzetközi jelentőségét V. Károly császárra választása jelentősen növelte, hiszen Európa korábbi négy nagyhatalmából Spanyolország és a Birodalom egyesülésével három maradt: a Habsburg Birodalom, Anglia és Franciaország. Mivel Franciaország és a Habsburg-területek súlya nagyjából azonosnak tekinthető ebben az időszakban, Anglia különleges befolyásként találta magát: szövetsége dominanciát, semlegessége békét garantált.

¹⁵ Knecht, 1994. *i.m.* 170. o.

között eljegyezték a francia trónörökös, I. Ferenc legidősebb fiát VIII. Henrik leányával, Tudor Máriával, a frigy azonban sohasem valósult meg.

Az angol-francia kapcsolatok javulása azonban nem akadályozhatta meg az elkerülhetetlent. V. Károly császárrá választásával a háború elkerülhetetlenné vált 3 ok miatt is: Franciaország az ellenséges államok általi bekerítéstől való félelme¹⁶, a régóta fennálló dinasztikus konfliktusok, valamint a személyes rivalizálás, amely a Szent Római Császár címért folytatott versengésben csúcsosodott ki.¹⁷ Ezekhez társul, hogy a francia király úgy vélte, hogy Burgundia francia tartomány, valamint I. Ferencnek dinasztikus igényei is voltak, többek között a milánói hercegségre is.

A császárválasztás felborította Európa hatalmi egyensúlyát, ugyanis előtte a többség támogatta X. Leó pápa diktátumát, mely szerint I. Ferenc "vagyonban és hatalomban felülmúlta az összes többi keresztény királyt". Ezt a felsőbbrendűséget a császári cím nélkül érte el, és a cím nélkül is bizonyosan meg tudta volna tartani, a keresztény hagyományok értelmében viszont a Német-Római császár mindenben felsőbbrendűséget élvezett.¹⁸

1520. október 23-án Aachenben Habsburg Károlyt a rómaiak királyává koronázták, majd X. Leó pápa engedélyével felvette a „választott római császár” címet. Ahhoz, hogy teljes jogú császár legyen, Károlyt Rómában a pápának császárrá kellett koronáznia. A francia király ettől elhatárolódott, mert félt, hogy ha Károly sereggel bevonul Itáliába, akkor azt a franciák többek között Milánó elvesztésével fizethetik meg. A hercegség elvesztése mellett I. Ferenc osztotta azt a nézetet, amely szerint Itália uralása kulcs a világuralom megszerzéséhez. Ez a hagyományosnak mondható nézet a római birodalom emlékeit a félsziget felsőbbrendűségével hozta összefüggésbe, amelyet a pápaság római székhelye nemzetek feletti jellegében is megerősített.¹⁹

2.2 A háború kezdetétől a madridi békeszerződésig

Károly a koronázását követően azonnal Itáliába akart indulni, hogy a pápa császárrá koronázza, azonban az udvari tanácsosainak hatására a koronázás helyett a birodalmi hatalmának megalapozására fordította figyelmét az ifjú uralkodó. Ezzel szemben a francia király 1520

¹⁶ A tizenhatodik században a franciák folyton arra a veszélyre hivatkoztak, hogy V. Károly bekerítette őket, hogy igazolják a császár területei elleni támadásaikat.

¹⁷ Blockmans, Mout (szerk.), 2004. *i.m.* 18. o.

¹⁸ Uo. 21. o.

¹⁹ Knecht, 1994. *i.m.* 175. o.

őszén megindult Itália felé, hogy megerősítse hatalmát Milánóban és a többi itáliai francia tartományban. A császári propaganda ezeket az intézkedéseket használta fel arra, hogy elhitesse, hogy a francia király kezdte meg (vagyis inkább folytatta) a háborút. A helyzet a valóságban azonban nem volt ennyire egyszerű. Károly intenzív szövetségeskeresésbe kezdett, amelynek keretében tárgyalásokat folytatott többek között Angliával, a Szentszékkal, a svájciakkal és a velenceiekkel, akiket igyekezett leválasztani Franciaországról.²⁰ A velenceiek I. Ferenc szövetségesei, akik segítenének a királynak megvédeni Milánót a Birodalommal szemben, a svájciak pedig azt szolgálják, aki (több) fizetést nyújt neki. Elmondható, hogy a király nem félt a császártól, a császár pedig nem félt a francia támadásoktól Nápolyban, hacsak X. Leó pápa nem csatlakozik az akcióhoz.²¹ A császár 1520 májusában annak ellenére elhagyta Spanyolországot, hogy Kasztíliaiban lázadás tört ki, ugyanis kétségbeesetten igyekezett Angliába látogatni, hogy anyai nagybátyját, VIII. Henriket maga mellé állítsa és megakadályozza az angolok és a franciák találkozását – sikertelenül.²²

A francia király, hogy elterelje V. Károly figyelmét Itáliáról, 1521-ben anyagi támogatással segítette Robert de la Marck luxemburgi invázióját, valamint segítséget nyújtott Henri d'Albretnek a spanyolok által birtokolt Navarra elfoglalásában.²³ Károly a francia király intézkedéseire reagálva bizonyítani akart, és készen állt arra, hogy szembenézzon I. Ferenc kihívásával és megtorolja a megindított támadásokat, azonban hátrányt jelentettek számára a folyamatos spanyolországi és a német területeken zajló nehézségek, ahol Luther Márton és támogatói egyre nagyobb erőt képviseltek, amivel számolni kellett. A lutheri befolyásától való növekvő félelem volt az egyik tényező, melynek hatására X. Leó pápa úgy döntött, hogy a franciák helyett Károly szövetségese lesz.²⁴ A pápa 1521. január 3-án kiátkozta Luthert az egyházból, majd februárban V. Károly császár a wormszi birodalmi gyűlésen aláírta a lutheri tanokat betiltó rendeletét, amelynek hatására Romában elégették a reformátor arcképét. A császár és a pápa intézkedései új lendületet hoztak a reformációnak, azonban a wormszi ediktumnak köszönhetően Leó pápa megszakította szövetségét Franciaországgal, és nyíltan Károly császár soraiba lépett. A liga seregei bevonultak Milánóba, hogy Pármát és Piacenzát visszafoglalják az egyház számára.²⁵ A francia uralkodó nem volt hajlandó lemondani Pármáról és Piacenzáról, vagy lemondani Ferrara védelméről, ezért megpróbálta rávenni a szentatyát egy nápolyi hadjáratra – mondani

²⁰ Blockmans, Mout (szerk.), 2004. *i.m.* 23. o.

²¹ Guicciardini, Alexander (szerk.), 1969. *i.m.* 326. o.

²² Blockmans, Mout (szerk.), 2004. *i.m.* 25. o.

²³ Mallet, Shaw, 2014. *i.m.* 139. o.

²⁴ Uo.

²⁵ Guicciardini, Alexander (szerk.), 1969. *i.m.* 327. o.

sem kell, sikertelenül. Az 1521-ben kelt, a császár és a pápa közötti szerződés első sorban Itáliát és a Medici család érdekeit érintették. A szentatya ígéretet tett, hogy a császár segítségére lesz a Nápolyi Királyság védelmében, és minden jövőbeli, Velence elleni háborúban.²⁶

1521 nyarára Észak-Franciaországot invázió fenyegette, Navarra ismét kasztíliai kézbe került, a pápa a császár szövetségese lett, a franciák milánói helyzete pedig bizonytalanná vált. X. Leó pápa 1521-es decemberi halála új megvilágításba helyezte az itáliai helyzetet. A pápa halálával a Szentszék kincstárából elapadt pénzek hatására Itália szerte felütötték a fejüket a Mediciek ellenségei. A francia király figyelemmel kísérte az új pápa megválasztását, azonban azzal fenyegetőzött, hogy megszakítja a Szentszékhez fűződő hűségét, amennyiben Giulio de Medici, a Kollégium császári frakciójának vezetője kerül megválasztásra. A bíborosok végül Utrechti Adorjánt, V. Károly nevelőjét és spanyolországi régensét választották pápának. Az új szentatya személye megdöbbenést okozott Franciaországban. Savoyai Lujza, a francia király édesanyja azt mondta, hogy a császár ennyi erővel akár pápának is nevezhetné magát.²⁷

VI. Adorján megválasztásával általánosnak vélték, hogy a Német-Római császár a pápaság irányítását is átvette. A császári követek ki is jelentették a pápának, hogy a császárt kell szolgálnia a francia királlyal szemben, a szentatya azonban visszautasította, hogy diktáljanak neki, a pártfogoltság helyett békét akart kötni a két uralkodó között, főleg azért, hogy egyesülhessenek a törökök jelentette fenyegetés ellen.²⁸

1522 végén a velenceiek a francia király minden erőfeszítése ellenére lojalitásukat Franciaország helyett a császárnak adták. I. Ferenc ezt nem hagyta annyiban, ezért Milánó visszafoglalására készült. Mindeközben ellenfelei új szövetséget hoznak létre ellene, amelynek feje maga a szentatya volt, aki 1523. augusztusában alá is írta a szövetséget létrehozó szerződést. Az új szövetség tagjai a pápa, V. Károly császár, az angol király²⁹, Ferdinánd főherceg, Milánó hercege, valamint a firenzeiek és genovaiak voltak.³⁰

²⁶ Mallet, Shaw, 2014. *i.m.* 140. o.

²⁷ Knecht, 1994. *i.m.* 182. o.

²⁸ Mallet, Shaw, 2014. *i.m.* 145. o.

²⁹ Az angolok 1522. áprilisában léptek be a háborúba a császáriak oldalán, miután V. Károly újabb látogatást tett nagybátyjánál. A császári oldalon való háborúzás azonban veszélyes volt Anglia számára, hiszen ez lehetőséget biztosított a skótok számára Anglia északi részének megtámadására, amit meg is tettek kb. 500 francia katonával segítségével. A skótok azonban időben megunták a franciák csatáinak vívását, ezért külön fegyverszünetet kötöttek a Tudor országgal 1523-ban. (Knecht, 1994.)

³⁰ Guicciardini, Alexander (szerk.), 1969. *i.m.* 335. o.

A császár azt remélte, hogy a szövetséget támadó szövetséggé alakíthatja Franciaország ellen, segítve ezzel a lerohanási terveit. Eközben I. Ferenc Milánó visszafoglalását tervezte, ezúttal Velence segítségével.³¹ Károly és VIII. Henrik csapatai Bourbon hercegével az itáliai területeket elhagyva 1524-ben kezdték Franciaország összehangolt invázióját, amelyet kezdeti sikerek után koordináció hiányában és stratégiai végrehajtási korlátok miatt itáliai visszavonulással zártak.³² Október végére a francia sereg elérte Milánót. A milánóiaknak egy járvány következtében védtelenek voltak. A francia király úgy döntött, hogy Milánó elfoglalása után Páviát ostromolja meg. Biztos volt a gyors győzelemben, de a tüzésége kudarcot vallott.³³ 1524-re a császári sereget az itáliai államok nem támogatták, az új pápától sem érkezett már segítség. Velence 1524 decemberében kölcsönös megnemtámadási paktumot kötött Ferencel, és tárgyalásokat kezdett a szövetség megújításáról. Ferrara hercege ismét a francia király védelmét kérte.³⁴ Kezdetben az új pápa, VII. Kelemen arra törekedett, hogy megakadályozza V. Károlyt abban, hogy döntő hegemóniát szerezzen az olasz félszigeten³⁵, majd miután egyik fél sem volt hajlandó tárgyalni, a szentatya 1525. január 5-én szerződést kötött a franciákkal, amelyben arra kötelezte magát és a firenzeieket, hogy nem támogatják a király ellenségeit.³⁶ Ferenc a maga részéről ígéretet tett arra, hogy Pármát és Piacenzát visszaadja a Szentszéknek, Firenzében pedig fenntartja a Medici uralmat.³⁷

Kelemen pápa azzal, hogy mindkét félnek megengedte, hogy hadsereget toborozzon a földjein, azt kockáztatta, hogy Rómába is háborút hoz.³⁸ 1525. február 26-án a szentatya megkapta az aggasztó hírt V. Károly elsőpró győzelméről és félt a következményeitől, ugyanis Firenze elméletileg császári terület volt.³⁹

A páviai csata február 24-én délre (Károly császár születésnapján) bevégeztetett. A császár csapatai legyőzték a franciákat és foglyul ejtették I. Ferenc királyt. A király fogsága alig több, mint egy évig tartott. Távolléte alatt Franciaországot édesanyja, Savoyai Lujza kormányozta.⁴⁰

³¹ Hosszas tárgyalások után Károly 1523. júliusának végén megállapodást kötött Velencével, amely magában foglalta a velenceiek kötelezettségvállalását a milánói hercegség védelmére.

³² Black, 2005. *i.m.* 76. o.

³³ Mallet, Shaw, 2014. *i.m.* 148. o.

³⁴ Uo. 149. o.

³⁵ Gouwens, Reiss (szerk.), 2016. *i.m.* 5. o.

³⁶ Konstam, 1996. *i.m.* 41. o.

³⁷ Knecht, 1994. *i.m.* 218. o.

³⁸ Mallet, Shaw, 2014. *i.m.* 150. o.

³⁹ Gouwens, Reiss (szerk.), 2016. *i.m.* 101. o.

⁴⁰ Knecht, 1994. *i.m.* 227. o.

A király fogságával, a francia nemesség jelentős részének halálával Páviánál Franciaország az Azincourt-i csata óta legnagyobb vereséget szenvedte el a császári csapatoktól.⁴¹

A király fogságával francia régensre három nehéz feladat hárult: megvédeni a királyságot, megőrizni fia tekintélyét, valamint a lehető legjobb feltételekkel biztosítani a szabadon engedését. V. Károly győzelme és I. Ferenc fogsága nem jelentett egyet a háború végével, Franciaországot Pávia után még hónapokig invázió fenyegette, különösen a La Manche-csatorna túloldaláról.⁴² VIII. Henriknek rendkívül jól jött Ferenc király veresége. A király követet küldött Spanyolhonba abban a reményben, hogy elnyeri a császár támogatását egy újabb franci invázióra, melynek nem titkolt célja az ország feldarabolása és koronájának megszerzése volt. Károly azonban nem bocsátotta meg nagybátyjának az első invázió kudarcát, ráadásul tudott a Wolsey és Lujza közötti titkos tárgyalásokról is a paviai csata előestéjén.⁴³ A császárt az angol igényeknél nagyobb problémák aggasztották a győzedelmes csatát követően: Itáliában lázadtak a kifizetetlen zsoldosok, a német területeken parasztháború zajlott, Kelet-Európa pedig állandó török veszély fenyegette.

Az 1525-ös évet leginkább a béketárgyalások ölelték fel, melyeknek eredményeképpen 1526. január 14-én I. Ferenc és V. Károly aláírta madridi békeszerződést, véget vetve a francia király fogságának. A szerződés többek között kimondta I. Ferenc házasságát legnagyobb riválisának, testvérével, Ausztriai Eleonórával.

3 A madridi békeszerződés

1526. január 14-én V. Károly és I. Ferenc aláírta a madridi szerződést, amely szinte alapjaiban alakította át Európai hatalmi térképét. A páviai ütközetet fölényesen megnyerő császár és a béketárgyalások során kiszolgáltatott helyzetbe került, fogságba esett francia király közötti megállapodás azonban nem bizonyult tartósnak.

Miközben a francia király, több mint egy évig fogságban volt, a béketárgyalások mellett folytatódtak a nagyhatalmi játékok Franciaország régense, Savoyai Lujza által. A régens igyekezett éket vetni a császár és az angol király szövetségébe egy olyan időszakban, amikor az angol udvar attól tartott, hogy Károly külön békét köt Franciaországgal. Savoyai Lujza 1525. augusztus 30-án megkötötte a more-i szerződést az angolokkal, ami helyreállította Anglia és

⁴¹ Konstam, 1996. i.m. 8. o.

⁴² Knecht, 1994. i.m. 225. o.

⁴³ Uo.

Franciaország kapcsolatát. A szerződés értelmében Anglia lemondott bizonyos területi követeléseitől Franciaországgal szemben, valamint rendezte az anyagi kötelezettségeket, ami VIII. Henrik húgának, Máriának, az özvegy⁴⁴ francia királynénak járt.⁴⁵ Az angol invázió fenyegetésének megszüntetésével a szerződés nagymértékben megerősítette a régens tekintélyét Franciaországban, valamint tárgyalási pozícióját a császárral szemben. Az angol király megígérte, hogy befolyását felhasználva kedvező feltételekkel igyekszik biztosítani I. Ferenc szabadon bocsátását, Lujza pedig Ferenc nevében ígéretet tett arra, hogy évi részletekben összesen 2 millió écust fizet VIII. Henriknek. A szerződés lépéseket tett a két ország közötti tengeri viták rendezésére is, valamint a skótoknak⁴⁶ - akiket feltételesen befogadtak a békébe - abba kellett hagyniuk a fegyveres betöréseket Anglia északi határán.⁴⁷ A francia tárgyalófelek egyébként 3 millió écus váltságdíjat ajánlottak Károlynak, valamint felajánlották, hogy a király nőül veszi V. Károly testvérét, Eleonóra özvegy portugál királynét, ugyanis 1524-ben maga Ferenc is megözvegyült.⁴⁸

A béketárgyalások során Ferenc egy lemondási nyilatkozatot is előkészített, amelyben lemond a még fiatalos Dauphin⁴⁹ javára, noha ezt valószínűsíthetően nem komoly szándákkal tette, hanem a császár megfélemlítésére és rugalmasabb feltételek kiharcolására használta fel. A tárgyalások egyik legfőbb kérdése Burgundia volt, amelyre mind a két uralkodó igényt tartott; ehhez Károly még a lemondó nyilatkozat fenyegetése ellenére is ragaszkodott. Mivel úgy tűnt, hogy a császárt a megadáson kívül semmi sem tántoríthatja el, Savoyai Lujza feladta Burgundiát. A régens egy memorandumban e hercegséget olyan árnak nevezte, amelyet érdemes megfizetni fia szabadságáért.⁵⁰ Franciaországnak bizonyosan helyrehozhatatlan károkat okozott volna, ha Ferenc fogságban maradna, mivel a trónörökös még túl fiatal volt az uralkodáshoz, Lujza pedig már nem sokáig tudta volna viselni a régensség terhét. I. Ferenc édesanyja hatására úgy döntött, hogy elfogadja Habsburg Károly feltételeit. A madridi szerződés értelmében lemondott Burgundiáról⁵¹, valamint az Itáliára és Artois-ra vonatkozó

⁴⁴ Máriát 1514-ben feleségül adták XII. Lajos francia királyhoz, I. Ferenc apósához és elődjéhez. A frigy, ami mindössze néhány hónapig tartott, a francia uralkodó halálával ért véget.

⁴⁵ Loades, 2014. i.m. 152. o.

⁴⁶ Részben a francia-angol ellentéteknek köszönhetően minidig is szoros volt a kötelék Skócia és Franciaország között, ez leginkább a 16. Században csúcsosodott ki. Ezt V. Jakab skót király I. Ferenc lányával, Valois Magdolnával, majd utóbbi halála után Marie de Guise-vel kötött házassága is megerősíti, nem is beszélve a későbbi II. Ferenc francia király és Stuart Mária skót királynő frigyéről.

⁴⁷ Knecht, 1994. i.m. 244. o.

⁴⁸ Lalanne, 1854. i.m. 207. o.

⁴⁹ A francia trónörökös hagyományos megnevezése.

⁵⁰ Knecht, 1994. i.m. 247. o.

⁵¹ „»III. Item, para mayor seguridad y firmeza de la dicha paz, y para venir más fácilmente a la libertad del dicho señor rey Cristianísimo, ha sido tratado, acordado y concluido, que para extirpar y apaciguar la antigua

igényeiről is saját maga, utódai és a francia korona nevében.⁵² A francia király legnehezebb döntése a béketárgyalások során nem a Burgundi Hercegségről való lemondás, hanem fiainak fogságba küldése volt.

V. Károly a francia követek, VIII. Henrik és Savoyai Lujza nyomására sem elégedett meg a francia király pénzért való kiváltásában. A madridi szerződésben váltságdíj helyett fogolycsere ment végbe: a király a szerződés teljesítésének biztosítékeként túszként átadta a Dauphint és második fiát, Orleáns hercegét. A szerződés értelmében a király 1526. március 10-én Fuenterrabiánál felszabadul és francia földre lép, a hercegek pedig ugyan azon a napon, ugyan abban az időben és helyszínen foglyokká válnak és átlépnek Spanyolországba mindaddig, amíg a szerződésben leírtak be nem teljesülnek.⁵³

demanda del ducado de Borgoña y otras tierras que el señor Carlos de Borgoña tenía y poseía al tiempo de su muerte, de las cuales, madama María, su hija, abuela del señor Emperador, quedó heredera, y como el dicho señor Emperador pretende que fué de hecho y sin justa causa despojada por el rey Luis XI, aunque el dicho rey Cristianísimo pretendía el contrario, será el dicho rey obligado dentro de seis semanas, contando desde el día que fuere, puesto en su libertad y entrare en su reino, de dar, rendir y restituir, y con efeto consignar y poner en poder del dicho señor Emperador o de sus comisarios y diputados, que para esto serán ordenados, el ducado de Borgoña, juntamente con el condado de Carlois y señoríos de Noyers y Chastelchino, que dependen del dicho ducado, y el vizcondado de Absona y la superioridad de San Lorenzo, que están y dependen del Franco Condado de Borgoña, y todo aquello que antiguamente era y solía ser de feudo y superioridad y pertenencia de los dichos condado y vizcondado, y esto, pura, libre e perpetuamente para siempre jamás, para el dicho señor Emperador y sus herederos y sucesores, así hombres como mujeres, con toda superioridad y preeminencia y exención de la corona de Francia, sin reservar cosa alguna a la dicha corona de Francia, antes el dicho ducado de Borgoña, con las otras tierras y pertenencias sobredichas, queden enteramente para siempre exentas y totalmente apartadas de la dicha corona de Francia.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁵² „Y de la misma manera, el dicho señor rey Cristianísimo y también sus embajadores, en virtud desta presente capitulación, por sí y por sus herederos y sucesores, cualesquier que sean, renuncia, quita y traspasa en el dicho señor Emperador don Carlos, como conde de Flandes y de Artois, para él y para sus herederos y sucesores, todo el derecho que el dicho rey Cristianísimo tiene e pretende, o podría tener o pretender, en las ciudades de Arrastony y Tornasis, y en los lugares de Mortana y Santa Mau, con el derecho de recompra que pretende en las villas e castellanías de Lilla, Douay y Orches, al presente poseídas por el dicho señor Emperador, y también lo que pretende en la villa, castillo valiaje de Hedin, al presente por el dicho señor rey Cristianísimo ocupados; de las cuales hará hacer pronta y entera restitución al Emperador como miembros dependientes de su condado de Artois, juntamente con la artillería, municiones y otros muebles que estaban en el dicho castillo de Hedin, cuando últimamente fué tomado. Y por semejante, el dicho señor Emperador y sus herederos y sucesores, quedarán libres y exentos para siempre jamás, de cualquier derecho de superioridad, que el dicho señor rey e sus sucesores en la corona de Francia podrían pretender o demandar, en los condados de Flandes e Artois y otras cualesquier tierras que el dicho señor Emperador al presente tiene y posee, y de aquí adelante, en virtud de esta presente capitulación de paz, tomará y poseerá.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁵³ „»IV. Item, porque el dicho rey Cristianísimo, para cumplir las cosas sobredichas, juntamente con las seguridades necesarias, pretende ser menester que él sea en persona en su reino, ha sido tratado e concertado, acordado y concluído, que el dicho rey Cristianísimo sea puesto y soldado en los límites de su reino, por la parte de Fuenterrabía, a diez días del mes de marzo, primero que viene: y que este mismo día a la misma hora e instante que el dicho rey Cristianísimo saldrá de las tierras y poder del Emperador y entrará en Francia, los rehenes siguientes saldrán de Francia y entrarán en las tierras y poder del Emperador. Y la dicha libertad de la persona del dicho rey Cristianísimo, y el recibimiento de los dichos rehenes se hará con igual seguridad y compañía de una parte y otra, según y como, y en la forma y manera que por los que llevaren cargo de la persona del rey por parte del Emperador, y de los que trujeren los rehenes de parte de madama la regente será ordenado. Los cuales rehenes

3.1 Házasság a portugál özvegyel

A területi igények és veszteségek mellett a madridi szerződés tartalmazta I. Ferenc francia király és Ausztriai Eleonóra özvegy portugál királyné házasságkötéséről szóló rendelkezéseket is. Eleonóra házassága I. Mánuel portugál királlyal mindössze néhány évig, a portugál király 1521-es haláláig tartott. Miután a királyné megözvegyül, V. Károly azonnal tárgyal az új királlyal testvére hazatéréséről. Portugáliából való visszatérése után a királyné fontos szerepet játszott fivére udvarában, ellátta azokat a társadalmi és udvari funkciókat, amelyeket egyébként a császárné látott volna el. Amikor Károly elhagyta az országot, hogy háborúba induljon Franciaország ellen, Kasztíliában a hűgát nevezte ki régensének.⁵⁴

A szerződés értelmében a házasság a szerződés egyéb feltételeinek beteljesedéséhez kötött és a szerződés betartását biztosítaná. Eleonóra királyné a fogolyként tartott francia hercegekkel együtt térne vissza Franciaországba, ahol a királynéval címének és nemes származásának megfelelően kell bánni.⁵⁵ A dinasztikus házasságok egyik legfontosabb része a leendő feleség hozománya volt, amiről a madridi szerződés részletesen rendelkezik. Eleonóra hozományát az első házasságából származó 200.000⁵⁶ escudo⁵⁷, valamint a császártól Eleonóra és a házasságból születendő örökösök részére biztosított Masconois és Auxerroys grófságok, Valsobresena uradalma és azok jószágai teszik ki. A 200.000 escudot a királynénak kell

serán los siguientes. Conviene a saber, los dos hijos mayores del dicho rey Cristianísimo, que son el señor delfín, primo, y el señor duque de Orleans, segundo, solamente, o con dicho señor delfín monsieur de Vandoma, el duque de Albania, monsieur de San Pol, monsieur de Guisa, monsieur de Lautrech, monsieur de la Val de Bretaña, el marqués de Saluzo, monsieur de Rieux, el señor gran senescal de Normandía, el mareschal de Montmorancy, monsieur de Brion y monsieur de Ambegui. Los cuales rehenes, o solamente los dichos dos hijos primeros, o el dicho señor delfín, juntamente con las dichas doce personas, será al escoger de la dicha señora regente, y serán dados y puestos como dicho es, para estar y quedar en rehenes, en poder del dicho señor Emperador, en el lugar que le placirá ordenar, hasta que el dicho señor rey Cristianísimo haya de su parte cumplido todo lo que dicho es, de la restitución de Borgoña y otras tierras en la forma susodicha.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁵⁴ Geevers, 2023. *i.m.* 127. o.

⁵⁵ „Y para este efeto la dicha señora reina será llevada y entregada a costa del dicho señor Emperador en el lugar y al tiempo y en el mismo instante que los dichos rehenes sean vueltos y entregados al dicho rey de Francia, como arriba se ha dicho y tratado; y de parte del dicho señor rey de Francia, la dicha señora reina será recibida y tomada a su cargo y honradamente tratada, como conviene a reina de Francia, y tan alta sangre como ella es.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁵⁶ Eleonóra hozománya magasnak számított, ha a 16. Századot vizsgáljuk. Marie de Guise skót királynénak például 100.000 font volt a hozománya, amit szintén két részletben kellett kifizetni. (Teulet, 1862. *i.m.* 116. o.)

⁵⁷ „VIII. Y la dicha señora reina habrá en dote docientos mil escudos del sol, los cuales, en su primero casamiento con el rey don Manuel de Portugal, de gloriosa memoria, que Dios perdone, le habían sido constituídos, por cualesquier derechos que de parte de su padre y de su madre y abuelos le podrían pertenecer; y allende de la dicha suma habrá sus arras que del dicho casamiento le pertenecen y son debidas, y la cual suma de docientos mil escudos le será pagada por el dicho señor Emperador, conviene a saber: la mitad dentro de seis meses, primeros siguientes después de la consumación del dicho matrimonio y la otra mitad de allí a un año. Y en recibiendo el dicho señor rey la dicha suma o parte della, será obligado a seguirla bien e convenientemente, en buenas y suficientes asignaciones, de las cuales la dicha señora reina y sus herederos o sucesores sean e queden poseedores, hasta la entera restitución de todo lo que de la dicha suma hubiere recibido, sin descontar nada della por razón de lo que hubiere gozado.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

kifizetnie két részletben a francia királynak: az elsőt a házasság megkötését követő első hat hónapon belül, a másik felét pedig az azt követő egy éven belül kell teljesítenie. A hozomány összegének teljesítésével a király ezt az összeget leköti, cserébe pedig a királyné és örökösei számára birtokokat helyez zálogba, amelyet addig használhatnak, illetve hasznosíthatnak, amíg a házasság megszűnését követően a 200.000 escudot vissza nem fizetik számukra.⁵⁸ A szerződés szövegében megjelenik a spanyol „*arras*” jogintézmény is, amely a korabeli kontinentális házassági jogban a hozomány teljesítésének intézménye.

A hozomány mellett a leendő francia királyné 50.000 escudo értékű ékszert kap királyi férjétől jegyajándékként, amik felett a királyné szabadon rendelkezhet, halála után pedig örököseire szállnak.⁵⁹ Eleonóra a szerződés értelmében lemondott egyéb vagyoni követeléseiről, illetve fivére címeinek egyenes ági örökléséről, az oldalági öröklést azonban a Habsburg-ház fennmaradása érdekében helybenhagyták.⁶⁰

A házasság fontosságára és nagyságára való tekintettel a francia király a frigyból származó fiúgyermekének az alánconi hercegséget adományozza annak tartozékaival, előjogaival és jövedelmeivel együtt, több fiúgyermek esetén pedig mindegyiküknek címeket kell adományozni a francia joggyakorlatok alapján, a leányokkal pedig úgy kell bánni, ahogyan a többi francia királyi hercegnővel. Ezen rendelkezések biztosítják az egyenjogúságot I. Ferenc két házasságából született/születendő gyermekei között.⁶¹

⁵⁸ „IX. Y allende desto, por respeto deste casamiento, e a ruego del dicho señor rey Cristianísimo, y por el muy gran, cordial y singular amor de hermano, que el dicho señor Emperador tiene a la dicha señora reina, su hermana, le da en acrecentamiento de la dicha dote, los condados de Masconoys y Auxerroys, y el señorío de Valsobresena, juntamente con sus pertenencias, para ella y para sus herederos varones que serán procreados y descendieren del dicho casamiento de entre el dicho señor rey y ella tan solamente.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁵⁹ „XI. Y la dicha señora doña Leonor habrá del dicho señor rey Cristianísimo tantas joyas, que lleguen a la suma de cincuenta mil escudos, los cuales serán de la dicha señora reina de natura de herencia, y quedarán para ella y para cualquier de sus herederos y sucesores.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁶⁰ „X. Y la dicha señora reina no podrá pretender ni demandar alguna otra cosa en los bienes y herencia y sucesión de las buenas memorias del Emperador Maximiliano, su abuelo e de don Filipe, rey de Castilla, su padre (que Dios perdone), ni de la muy alta y muy poderosa princesa la reina doña Juana, su madre; y después de su muerte y desde agora, la dicha señora reina renuncia expresamente todo lo sobredicho, y allende desto, la dicha señora reina, un día después de la solemnidad y consumación del dicho matrimonio y casamiento, dará y otorgará al dicho señor Emperador y a sus herederos, buena, válida, suficiente quitanza y finiquito; y para esto le será expresamente dada autoridad por el dicho señor rey Cristianísimo, salvo solamente reservado el derecho que a la dicha señora reina pertenece a la sucesión colateral, en caso que el dicho señor Emperador y el señor archiduque don Hernando, infante de las Españas, su hermano, pasasen desta vida sin hijos ni herederos, lo que Dios, por su santa bondad, no permita, y en defeto de entrambos, y de los dichos sus herederos y descendientes, y no de otra manera.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁶¹ „XII. Y expresamente ha sido tratado y concertado, que considerada la importancia, necesidad y grandeza del dicho casamiento de entre el dicho señor rey Cristianísimo y la dicha reina, si hubieren hijos varones, al primero será dado, por su herencia paterna, el ducado de Alañon con sus pertenencias, cantidad, preeminencias y derechos que el duque de Alañon difunto tenía y poseía sobre el cual ducado le será cumplido en condados, señoríos y tierras a él más cercanas, hasta la suma de sesenta mil libras de anua renta para él y para sus herederos, y, por la parte de su madre, habrá los condados y señoríos de Masconoys y Auxerroys, e Valsobresena, lo cual todo tendrá

Abban az esetben, ha a király a királyné előtt halna meg, a király évi 60.000 frankot köt le a felséges asszony számára, amit nem készpénzben, hanem birtokjövedelemben kap meg Turame hercegségének és Guiton grófságának élethossziglani haszonélvezetével. Ha az említett birtokok bevételei (költségeket és terheket levonva) nem érik el a kikötött összeget, azt minden évben más birtokokból kell a királynénak azt biztosítani.⁶² Szintén abban az esetben, ha a király előbb elhunyna, a királyné szabadon elhagyhatja (és szabadon vissza is térhet) a Francia Királyságot udvaroncaival és szolgálóival együtt. A király és a francia trónörökös⁶³, valamint a rendek is pecsétjükkel garantálják, hogy a királyné szabadon magával viheti saját javait, ingóságait és egyéb dolgait anélkül, hogy bármilyen okból azt megakadályoznák, akár embargót helyeznének rájuk. Abban az esetben, ha a királyné elhagyja az országot, jövedelmeit változatlanul megtarthatja. Aki ezen intézkedéseket nem tartja tiszteletben, letartoztatással és kiutasítással bűnhődhet rangjától függetlenül.⁶⁴ A szerződés pénzügyekkel foglalkozó rendelkezései tekintetben fontos kiemelni a teljesítés feltételeit. Jogilag nem mindegy, hogy a szerződés rendelkezései a házasságkötés időpontját, vagy pedig a házasság elhálását (például a hozomány teljesítésének kezdő időpontja) tekintik feltételnek, illetve a követelés teljesítésének kezdetének.

A két ország közötti béke még szorosabb megszilárdításának érdekében a szerződés XV. rendelkezése eljegyzi Ferenc francia trónörökösöt I. Mánuel portugál király és Eleonóra királyné

y poseerá como dicho es, no obstantes cualesquier constituciones, leyes, usos y costumbres del dicho reino a esto contrarias, las cuales son expresamente derogadas. Y habiendo más hijos varones serán proveídos de ducados, condados e señoríos, e bienes igualmente, como los otros hijos del primero matrimonio del dicho señor rey, reservada solamente al señor delfín la prerrogativa que como a hijo primero del dicho señor rey le pertenece, e si hubiere hijas, del dicho matrimonio, habrá cada una dellas lo que se suele dar a las hijas de los reyes de Francia.”

⁶² „»XIII. E en caso que el dicho rey Cristianísimo parta desta presente vida antes que la dicha señora reina doña Leonor, ella habrá por arras sesenta mil francos de renta, los cuales desde agora para entonces le son asignados en el ducado de Turame, y sobre el condado de Guiton, y sus pertenencias, de los cuales ella por sus manos gozará durante su vida tan solamente. Si las rentas de los dichos ducados y condados, quitados los gastos y cargos no montaren la dicha suma de sesenta mil francos, cada año le será suplido y cumplido de otras tierras más cercanas, de las cuales asimismo ella gozará durante su vida.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁶³ A trónörökös nincs nevesítve, így a mindenkori francia trónörökösre érvényes volt a rendelkezés, így Ferenc trónörökös 1536-os halálát követően a későbbi II. Henrik királyra is.

⁶⁴ „»XIV. Y en caso que la dicha reina doña Leonor viva más que el dicho rey ella podrá libremente partirse del dicho reino de Francia cuando a ella pluguiere y con ella sus oficiales, servidores y criados, y volverse a las tierras, reinos y señoríos del dicho señor Emperador, así de España Como de Flandes e Borgoña, y llevar e sacar consigo todos e cualesquier bienes, muebles, joyas, vestidos y otras cosas, sin que por alguna causa, color ni ocasión que sea o ser pueda, le sea puesto, directe ni indirecte, embargo o impedimento alguno en su partida, ni en el gozar de sus dichas arras, ni asignación de los dineros del dicho su casamiento. Y para esto, antes de la solemnidad del dicho matrimonio, será dado el sello del dicho señor rey, y del señor delfín, y de los Estados y lugares principales del dicho reino de Francia, con las sumisiones y obligaciones para que sean forzados al cumplimiento de lo susodicho, por censuras de excomuniones y por arrestos y detenimiento de todas las personas del dicho reino de cualesquier estado e calidad que sean.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

egyetlen gyermekével, Mária portugál infánsnővel, amint utóbbi betölti hetedik életévét.⁶⁵ A házasságot az infánsnő tizenkettedik születésnapjával Franciaországba viszik, ahol meg kell kötni a házasságot. A házassághoz a portugál király is hozzájárul, ő teljesíti az infánsnő a hozományát.⁶⁶

A szerződés aláírását követően V. Károly 1526. február 13-án Madridba érkezett, néhány napot eltöltve a francia királlyal. A két uralkodó együtt utazott Illescasba, ahol Károly bemutatta Eleonórárt. A leendő francia királyné kezét akart csókolni a királynak, ő azonban férjeként megölelte az alig 27 éves özvegyet. A két uralkodó február 19-én Torrejónban vált el egymástól: míg Károly Sevilleba indult, hogy feleségül vegye portugáliai Izabellát, Ferenc megkezdte hosszú útját vissza Franciaországba, hogy találkozzon és elbúcsúzzon fiaitól.⁶⁷

4 A madridi békétől a hölgyek békéig

Mielőtt aláírta volna a madridi békeszerződést, Ferenc a francia követek jelenlétében titkos nyilatkozatot tett, amelyben kijelentette, hogy Burgundiát soha nem fogja szabad akaratából feladni, és ha erre kényszerítik, akkor tette (ezzel az egész szerződéssel) semmis lesz.⁶⁸ Mindeközben az Oszmán Birodalom ismét Magyarország megtámadására készült, ami a katolikus egyház számára újabb kiemelt veszélyt jelentett a magyar reformáció rohamos terjedése mellett.⁶⁹ Giovanni Antonio Burgio⁷⁰ 1526. január 18-i jelentése szerint Szulejmán szultán hatalmas seregével Buda ellen vonul. VIII. Kelemen pápa bíborosi tanácskozást hívott össze, melynek eredményeképpen a szentszéki diplomácia válaszütem elé érkezett: vagy megakadályozzák a császár hatalmának túlzott növekedését, vagy békét kötnek a két uralkodó között az Oszmán Birodalom elleni hadjárat reményében. 1526. február 9-én VII. Kelemen

⁶⁵ „XV. E allende desto, para más firmemente establecer y hacer firme y para siempre durable esta paz y amistad, ha sido tratado, prometido, concertado e acordado, por virtud de los dichos poderes, el casamiento de entre el dicho muy excelente príncipe Francisco, hijo primero del dicho señor rey Cristianísimo, delfín de Vienoys, y la muy excelente princesa doña María, infanta de Portugal, hija del dicho rey don Manuel, y de la dicha reina doña Leonor, y el dicho matrimonio se hará solamente por palabras de futuro entre el dicho príncipe y princesa, luego que la dicha princesa será en edad de siete años y, cuando llegare a doce se solemnizará por palabras de presente. Y para esto intervendrá poder del dicho señor Emperador, y de la dicha reina doña Leonor, e de consentimiento del muy alto y muy excelente e muy poderoso príncipe don Juan, rey de Portugal, hermano de la dicha señora infanta, con poder en buena y conveniente forma, para la constitución y paga de su dote.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁶⁶ „XVI. La cual señora infanta, cuando hubiere doce años o antes, como al dicho señor Emperador pluguiere, será llevada en Francia para el efeto del dicho casamiento, y desde entonces será entretenida a costa del dicho señor rey e del dicho señor delfín, de manera e como a una princesa mujer de delfín de Francia pertenece.” ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.

⁶⁷ Brandi, 1971. *i.m.* 236. o.

⁶⁸ Knecht, 1994. *i.m.* 243. o.

⁶⁹ Anievas, Nişancioğlu, 2015. *i.m.* 113. o.

⁷⁰ A magyar királyi udvarba küldött apostoli nuncius

pápa levelet küldött a császárnak és testvérének, Ferdinánd osztrák főhercegnek, VIII. Henrik angol királynak és Wolsey bíborosnak, III. János portugál királynak, valamint Savoyai Lujza francia régensnek hangsúlyozva, hogy Magyarországot hatalmas török veszély fenyegeti és minél hamarabb össze kell fogniuk és segítséget nyújtaniuk a Magyar Királyságnak.⁷¹ Lopa de Soria, a császár genovai követe hasonlóan számolt be: szerinte a pápai nunciusoknak nemcsak a török előkészületekről kellett beszámolniuk, hanem a francia királyt is meg kellett győzniük a madridi szerződés érvénytelenítéséről. A szerződés felbontása nem csak a pápai diplomácia ötlete volt, Wolsey bíboros Savoyai Lujza régens is erre bízta.⁷²

I. Ferenc szabadon engedése után amint a király francia földre lépett, azonnal érvénytelennek nyilvánított a békeszerződést, újratárgyalásokat követelt és új szövetségesek keresésébe kezdett V. Károly császár ellen. A király közbenjárására a francia rendek is megtagadták a szerződés ratifikálását túlságos ésszerűtlenségére hivatkozva.⁷³ Ferenc mindezek ellenére nem határolódott el leendő feleségétől, három héttel hazaérkezését követően levelet küldött neki, amiben megkéri, hogy gondoskodjon a francia hercegekről.⁷⁴

4.1 A Cognaci Liga

A madridi békekötést követően a császár Velencével és a Szentszékkal is próbált tárgyalni, de a milánói hercegség sorsával kapcsolatban nem tudtak megegyezésre jutni. Rövidesen V. Károly és Portugália Izabella márciusi házasságkötése után érkezett a hír, hogy Franciaország csatlakozásával VIII. Klement pápa létrehozta a Cognaci Ligát, melynek legfőbb célja a Habsburg uralom ellenállása Itáliában.⁷⁵ VII. Kelemen pápa felmentette a francia királyt a Károlynak tett esküje alól, mely szerint tartózkodnia kell az itáliai beavatkozástól. A cognac-i szerződés kötelezte a királyt, a pápát és Velencét, hogy visszafoglalják a Milánót.⁷⁶ Az 1526. május 26-án aláírt szerződés értelmében Velence és Anglia hivatalosan is a francia oldalra állt és kimondták a madridi szerződés semmisségét.

Minden jóindulat nélkül V. Károly császárt is felkérték, hogy csatlakozzon a Ligához, azonban a csatlakozáshoz olyan kritériumokat állítottak, amit a császár semmiképpen sem tudott, sem akart volna teljesíteni, például a francia hercegek váltságdíjjal való kiváltását. A Liga

⁷¹ Nemes, 2022. *i.m.* 75. o.

⁷² Uo. 78. o.

⁷³ Lalanne, 1854. *i.m.* 275. o.

⁷⁴ Pardanaud, 2008. *i.m.* 198. o.

⁷⁵ Traver, Slape (szerk.), 2016. *i.m.* 136. o.

⁷⁶ Mellett, Hale, 2006. *i.m.* 225. o.

kihirdetését követően az Itáliában állomásozó császári hadsereg hamarosan támadás alá került, júliusra azonban a szövetségesek helyzete kritikussá vált;⁷⁷ furcsa módon I. Ferenc sem embereket, sem hajókat, sem pénzt nem küldött társainak, ugyanis a francia király nem volt felkészülve egy újabb háborúra, a Ligához való csatlakozás szimplán egy diplomáciai lépés volt részéről.⁷⁸

A háború 1526-ban tovább folytatódott, amikor a császári sereg sikeresen ostromolta Milánót. Az urbinói herceg vezette velencei-pápai felmentő sereg túl lassan és óvatosan mozgott a sikeres felmentés megszervezéséhez. Urbino hercege ezt követően sikeresen ostromolta Cremonát, majd Milánó ellen fordult, de a német csapatok megérkezése miatt kénytelen volt feladni az ostromot. 1527 márciusában a VII. Kelemen pápa és V. Károly fegyverszünetet kötöttek. Károlynak nem volt pénze a Landsknechtek kifizetésére, ezért azok dühödten Bourbon hercegének vezetésével Róma ellen vonultak, és május 6-án megrohamozták a várost, a pápa kénytelen volt megadni magát.⁷⁹ Károly Rómába irányította seregeit és német zsoldosait, ahol császári csapatai 1527 májusában kifosztották a várost. Franciaország nyomult előre Róma felmentésére és Nápoly ostromára. A császári erők győzedelmeskedtek a konfliktusban.⁸⁰

Róma kifosztása szorosabbra fűzte Franciaország és Anglia viszonyát. VIII. Henrik attól tartott, hogy a pápa – aki gyakorlatilag a császár foglya lett – nem fogja megadni neki válását V. Károly nagynénjétől, Aragóniai Katalintól. Wolsey bíboros külpolitikájában a béke továbbra is a cél maradt, de most már nemcsak nemzeti vagy személyes presztízssokokból akarta azt, hanem a pápa kiszabadítása érdekében is, melynek céljából Amiensben az angol király találkozott a francia uralkodóval. A találkozó eredményes volt, azonban I. Ferenc nem lett tájékoztatva Henrik válási szándékáról.⁸¹ A két király augusztus 18-án megkötötte az Amiens-i szerződést, amelyben a francia király másodszülött fiát Tudor Mária hercegnőnek ígérték, Henrik pedig lemondott Ferenc és Ausztriai Eleonóra házassága elleni tiltakozásáról.⁸² Az angol-francia megbeszéléseket kitüntetések cseréje zárta: VIII. Henrik megkapta a Szent Mihály-rendet, aki viszonzásul a Térdszalag renddel tüntette Ferencet.

V. Károly nem volt hajlandó a francia hercegeket pénzért cserébe elengedni, hacsak vissza nem hívják az ellenséges seregeket Itália területéről és vissza nem állítják a császár eddig

⁷⁷ Pardanaud, 2008. *i.m.* 199. o.

⁷⁸ Knecht, 1994. *i.m.* 272. o.

⁷⁹ Black, 2005. *i.m.* 78. o.

⁸⁰ Uo.

⁸¹ Knecht, 1994. *i.m.* 272. o.

⁸² Starkey, 1991. *i.m.* 78. o.

hódításának területeit. Mivel ez a feltétel elfogadhatatlan volt Franciaország és Anglia számára, a háború elkerülhetetlenné vált. 1528. január 22-én mindkét ország hadat üzent a császárnak. Cselekedetüket Károly vétkeinek felsorolásával magyarázták, köztük a pápa bebörtönzésével.⁸³ A császár biztosan meglepődött a hadüzeneten, tekintve, hogy hat-hét éve harcolnak mindenféle formaság nélkül. Ami a pápát illeti, Kelemen szabad ember lett, a császár beleegyezésével december 6-án Orvietóba menekült.⁸⁴

A franciák itáliai vereségei meggyőzték a pápát, hogy semmit nem nyerhet el semlegességével, csak a császár biztosíthatta számára a szükséges katonai támogatást ahhoz, hogy Medici rokonaikat visszaállítsák Firenzében. A pápa június 29-én aláírta a barcelonai szerződést V. Károllyal, amely visszaállította a Medici uralmat Firenzében, valamint Ravennát, Cerviát, Modenát és Reggiót visszaadta a Szentszéknek. A megállapodás előírta, hogy a pápa és a császár között örökös béke és szövetség legyen a kölcsönös védelem érdekében, valamint, hogy a pápa engedélyezze a császári seregnek az egyházi területeken való áthaladást. Kelemen a maga részéről megígérte, hogy Károlyt császárrá koronázza⁸⁵, és felmenti mindazokat, akik Róma kifosztásáért felelősek⁸⁶. A szerződésben szerepel a császár házasságon kívüli lányának, Margaretnek az eljegyzése Alessandro de Medicihez.⁸⁷

A törökök mohácsi győzelme következtében a pápát már a nyugtalanság hajtotta⁸⁸, mivel biztosnak tartotta, hogy a török az egész magyar királyságot véglegesen birtokba veszi, az egész kereszténység legnagyobb kárára, amely számára ez a birodalom sok éven át pajzs és bástya volt. A szentatya igyekezett mielőbb kibékíteni az Itáliában harcoló feleket, azért is, mert saját figyelmeztetése és II. Lajos magyar király segítségkérése is süket fülekre találtak az Itáliában zajló események miatt.

1528. decemberére a francia király már aggódva kereste a béketárgyalások újraindításának lehetőségeit a császárral. Erre tökéletes apropó volt Anglia és Franciaország fegyverszünete, amelyet a császár nagynénjével, Ausztriai Margittal, Németalföld kormányzójával kötöttek. A kormányzó nem kizárólag a császár nagynénje, de Savoyai Lujza sógornője is, aki szintén lelkesedett a béke megkötéséért amikor Margit titkára Párizsban tárgyalta a fegyverszünet

⁸³ Knecht, 1994. *i.m.* 278. o.

⁸⁴ Gouwens, Reiss (szerk.), *i.m.* 148. o.

⁸⁵ A koronázásra végül 1530. február 24-én került sor Bolognában. Ez volt az utolsó alkalom, hogy a Német-Római császárt a pápa koronázta meg.

⁸⁶ Guicciardini, Alexander (szerk.), 1969. *i.m.* 409. o.

⁸⁷ Mallet, Shaw, 2014. *i.m.* 172. o.

⁸⁸ Mourret, 1945. *i.m.* 12. o.

ratifikálásáról. A kormányzó eleinte óvatos volt, de amint világossá vált számára, hogy V. Károly is örömmel fogadná a háború lezárását, követeket küldött a francia udvarba és beleegyezett, hogy találkozzon a francia király édesanyjával Cambraiban. A béketárgyalások 1529. júliusában kezdődtek és majdnem egy hónapon keresztül zajlottak.⁸⁹ A két magasrangú hölgy mellett VIII. Henrik nevében London püspöke és Suffolk hercege⁹⁰, míg a szentatya nevében Capua érseke, valamint a szövetséges államok nagykövetei vettek részt a tárgyalásokon.⁹¹

5 A Cambrai-i béke: status quo ante bellum

Az I. Ferenc és V. Károly közötti a béke 1529. augusztus 3-án jött létre, amelyet a francia király édesanyja és a szent római császár nagynénje, Ausztriai Margit kötött és a hölgyek békéje néven írta be magát a történelembe, ideiglenes békét hozva az európai nagyhatalmak közé. A két nő sokkal több volt, mint férfi rokonaik képviselői. Személyes és bensőséges rokonságban álltak egymással, hiszen gyermekként éveket töltöttek együtt Valois Anna nevelésében.⁹²

A Cambrai-i békét a kortársak Károly számára teljes mértékben kedvezőnek írták le, ez azonban túlzás.⁹³ El kell ismerni viszont, hogy két szempontból diadalmas volt a béke kimenetele a francia diplomácia, valamint a király számára: megtartotta Burgundiát, és váltságdíj fejében visszaszerezte fiait. A békeszerződés természetesen a feltételek és előzmények tekintetében a császári oldalnak kedvezett, többek között lehetővé tette V. Károly számára az itáliai ügyek békés rendezését.

A békeszerződés már rögtön az elején azzal kezd, hogy a madridi szerződést hatályában fenntartja és sérthetetlenül be lesz tartva a császár és király, valamint örököseik által anélkül, hogy azt bármilyen formában megújítanák, eltérnének tőle vagy azt megismételnék.⁹⁴ A Cambrai-i béke nem veszi át szó szerint az egész madridi szerződés szövegét, ugyanis vannak olyan fejezetek, amiket például teljes egészében kivesznek vagy módosítanak. Ezek a fejezetek a III., IV., XI., valamint a XIV. fejezetek.⁹⁵ Külön kiemelendő, hogy a madridi szerződés III.

⁸⁹ Knecht, 1994. *i.m.* 283. o.

⁹⁰ Tudor Mária megözvegyült francia királyné második férje.

⁹¹ Guicciardini, Alexander (szerk.), 1969. *i.m.* 412. o

⁹² Jansen, 2002. *i.m.* 192. o.

⁹³ Knecht, 1994. *i.m.* 283. o.

⁹⁴ „II. Item, ha también sido expresamente tratado, que el dicho concierto de Madrid quedará en su fuerza y vigor, y será inviolablemente guardado entre los dichos señores Emperador y rey, y sus herederos y sucesores, sin innovación alguna, y sin apartarse de él, ni derogarle [...] ES.28079.AHN/ESTADO,2876,Exp.10

⁹⁵ [...] excepto el tercero y cuarto capítulos, y el oncen y catorcen [...]” ES.28079.AHN/ESTADO,2876,Exp.10

fejezete az, ami Ferenc és Eleonóra házasságkötéséről rendelkezik, ezt a részt azonban nem eltörlik, hanem csak módosítják.⁹⁶

A békeszerződés XXVI. pontja alapján a felek megállapodnak abban, hogy Eleonóra és Ferenc házassága a madridi szerződésben leírtak alapján teljesülni fog, a király pedig a kapituláció ratifikálása után a lehető leghamarabb követeket fog felhatalmazni és küldeni, hogy az említett házasság létrejöjjön. A leendő francia királyné a francia trónörökös és az orleáns-i herceg visszaszolgáltatásával egyidejűleg fog francia földre lépni. Eleonóra hozományával kapcsolatban megmaradt a 200.000 escudo szolgáltatása, azonban mivel a madridi szerződésben foglalt teljesítési idő lejárt, ezért a Cambraiban aláírt békeszerződésben a királyné hozományának kifizetési határideje a szerződés aláírásától számított hat hónapon belülre módosult, a második felét pedig az első hat hónap lejártától kell számítani. Amint a hozomány teljes egészében ki lesz fizetve a királynak, ő köteles a madridi szerződésben foglaltak szerint azzal rendelkezni.⁹⁷ A szerződés XXVII. pontjában újra előkerül a hozomány kérdése, ugyanis Károly császár elengedte azt a kölcsönt, amit a francia királynak nyújtott volna hat hónapon keresztül azzal a feltétellel, hogy az említett összeget (100.000 escudo) a leendő királyné hozományához adja hozzá.⁹⁸ Ezt az intézkedést megerősíti I. Ferenc 1530. február 7-én kelt intézkedése is, amely már 300.000 escudot említ Eleonóra királyné hozományaként.⁹⁹ Az escudo értéke a korszakban megegyezett a velencei dénáréval¹⁰⁰, amely 3,5 gramm aranyat

⁹⁶ Kivéve Mária portugál infánsnő házasságát a francia trónörökössel, ugyanis ilyen frigyről szóló rendelkezést a cambrai-i szerződés már nem tartalmaz.

⁹⁷ „«XXVI. Item, ha sido tratado y concertado que el casamiento tratado y concertado por la capitulación de Madrid entre el dicho señor rey y madama Leonor, reina viuda de Portugal, hermana mayor del dicho señor Emperador, se cumplirá, y que el dicho señor rey, lo más presto que pudiere, después de la ratificación de esta capitulación le enviará sus embajadores con suficiente y especial poder para ratificar y aprobar cuanto menester sea, todo lo que toca al dicho casamiento. Para el cumplimiento y consumación del cual, la dicha señora reina será llevada en Francia al mismo instante que los dichos señores delfín y duque de Orleáns serán entregados, o se efeturará el dicho matrimonio conforme a la dicha capitulación de Madrid, excepto en lo que toca a los condados de Ancheróis y Masconoís, y la señoría de Bar sobre Sena, y quedarán suspensos, según y por la misma causa, y con expresa reservación de derechos y acciones, como arriba es dicho que debe quedar el ducado de Borgoña. Y porque el término de la paga de los docientos mil escudos del dote de la dicha reina, en la dicha capitulación de Madrid contenido es expirado, ha sido de nuevo tratado que el dicho dote será pagado, la mitad dentro de seis meses, que se contarán desde el día de la fecha de esta capitulación, y la otra mitad dentro de seis meses siguientes; y recibida la dicha suma o parte de ella por el dicho señor rey, será obligado a asegurarla de la manera que en la dicha capitulación de Madrid se contiene.» ES.28079.AHN//ESTADO,2876,Exp.10

⁹⁸ „«XXVII. Item, [...] Y cuanto a la ayuda y sueldo de seis mil pagas de infantería por seis meses, de que el dicho señor rey había prometido de dar fianzas de mercaderes suficientes al dicho señor Emperador, por esta capitulación le da por libre y quito, mediante la suma de cien mil escudos de oro de sol; la cual suma quedará y será para aumento del dote de la dicha señora reina doña Leonor. Y será el dicho señor rey obligado de la restituir y pagar a ella y a sus herederos y sucesores, en caso que se haya de restituir, y para ello dará buenas y suficientes asignaciones, de que la dicha señora reina y sus herederos gozarán sin que se descuenta algo de lo principal, hasta que la dicha suma sea enteramente pagada.» ES.28079.AHN//ESTADO,2876,Exp.10

⁹⁹ Marichal, 1887-1908. *i.m.* 691. o.

¹⁰⁰ Kluge, 2007. *i.m.* 135. o.

ért¹⁰¹; ennek alapján Eleonóra hozománya hozzátevőlegesen 85 kilogramm aranynak feleltethető meg.

I. Ferenc és édesanyja a tárgyalások során elérték, hogy a Ferencet fogolyként kiváltó francia hercegeket váltságdíj fejében kiváltsák. A váltságdíj szerződés III. pontjában kerül meghatározásra 2.000.000 escudo értékben.¹⁰² A teljesítés tekintetében a francia király 1.200.000 escudot készpénzben köteles kifizetni, míg a maradék 800.000 escudot nem készpénzben kell teljesítenie. A 800.000 escudoból 290.000 escudo értékben a király felmenti a császárt az angol királynak zálogba adott pénzzel szemben fennálló tartozásai alól, a maradék 510.000 escudot pedig bérleti díjként fizeti ki a császárnak Brabant, Flanders, Hainaut, Artois és más alsó-németországi földekért.¹⁰³ A két herceg kiszabadítása mellett a francia király másik célját is elérte: megtarthatta a Burgundiai Hercegséget.¹⁰⁴

¹⁰¹ Kluge, 2016. *i.m.* 36. o.

¹⁰² „«III. Item, ha sido tratado y concertado que el dicho señor rey Cristianísimo, por respeto de la paz, y por cobrar los señores delfín y duque de Orleáns, sus hijos, que en poder del Emperador están en rehenes, dará el dicho señor Emperador la suma de dos millones de escudos de oro del sol.» ES.28079.AHN//ESTADO,2876,Exp.10

¹⁰³ „«III. Item, ha sido tratado y concertado que el dicho señor rey Cristianísimo, por respeto de la paz, y por cobrar los señores delfín y duque de Orleáns, sus hijos, que en poder del Emperador están en rehenes, dará el dicho señor Emperador la suma de dos millones de escudos de oro del sol. Los cuales pagará en un millón y docientos mil escudos de oro del sol, a setenta y un escudos y medio por marco. El cual marco será conforme al molde o forma que ha sido concertado entre los maestros de moneda de los dichos señores Emperador y rey; de los cuales se harán tres, el uno como el otro, los dos para los dichos señores Emperador y rey, y el tercero será para la dicha señora archiduquesa, guardando en la ley del oro, de los dichos escudos, que sea de veinte y dos quilates y tres cuartos. El cual millón y docientos mil escudos, el dicho señor rey Cristianísimo hará entregar de contado, realmente y con efeto, al dicho señor Emperador, o a sus comisarios y diputados, en escudos, tantos cuantos pudiere haber, y la resta dará en masa de oro, de la manera sobredicha, si el dicho señor Emperador la quisiere tomar. Lo cual Su Majestad declarará dentro de un mes, después que hubiere ratificado esta capitulación, porque si de la dicha masa no se contentare el dicho señor rey, la haga hacer moneda, y la prueba se hará por personas experimentadas, y en el lugar que será concertado. Y en el mismo instante los señores delfín y duque de Orleáns serán entregados, realmente y con efeto, en poder de los comisarios y diputados del dicho señor rey Cristianísimo. La cual paga y entrega se hará dentro del primer día del mes de marzo primero que viene, o antes si fuere posible, y en la forma y manera que por las personas por parte de los dichos señores Emperador y rey diputadas, será concertado. Y en pago de los otros ochocientos mil escudos, el señor rey Cristianísimo librára al Emperador de la deuda que debe al rey de Inglaterra, de dineros prestados sobre prendas, como parecerá por cédulas y obligaciones de Su Majestad. La cual deuda dicen que monta docientos y noventa mil escudos de oro del sol, poco más o menos. Y por el cumplimiento de los dichos dos millones, que podrá ser quinientos y diez mil escudos de oro del sol, poco más o menos, el dicho señor rey Cristianísimo dará al dicho señor Emperador veinte y cinco mil y quinientos escudos de oro del sol de renta, que sale a veinte mil el millar. Para la cual renta hará haber al dicho señor Emperador las tierras y señoríos que la señora duquesa viuda de Vandoma tiene en las tierras de Brabante, Flandes, Henao, Artois y otras de la baja Alemaña, y otras que allí tienen y poseen los súbditos del dicho señor rey Cristianísimo, las que el dicho señor Emperador o sus comisarios quisieren escoger y nombrar, dándolas al dicho precio de veinte mil el millar, hasta cumplimiento a la dicha renta de veinte y cinco mil y quinientos escudos de oro, como dicho es, o de aquella suma que se hallara montar.» ES.28079.AHN//ESTADO,2876,Exp.10

¹⁰⁴ A Cambrai-i békeszerződés II. pontja alapján. ES.28079.AHN//ESTADO,2876,Exp.10

5.1 Eleonóra és Ferenc házasságkötése

1529. augusztus 5-én a „Paix des Dames” rendezte I. Ferenc francia király és Ausztriai Eleonóra, V. Károly császár leánytestvérének házasságkötésének kérdéseit. Szintén ez év december 19-én Ferenc király megbízólevelet adott át François de La Tournak, Turenne vikomtjának azzal a feladattal, hogy a francia uralkodó nevében házasságot kössön a német-római császár nővérével.¹⁰⁵ Korabeli dokumentumok alapján Turenne 1530. januárjának végén lépte át a spanyol határt, hogy csatlakozzon a királynéhoz Madridban. Eleonóra leveleiből kiderül azonban, hogy nehézségek adódtak a hozományával kapcsolatban.¹⁰⁶ A házasságkötésre végül 1530. március 20-án került sor, amelyen a francia hercegek és Eleonóra későbbi szövetségese, Anne de Montmorency¹⁰⁷ is részt vettek.

6 Eleonóra, Franciaország királynéja

1530. júniusában Eleonóra a francia hercegekkel együtt átlépték a királyság határát. A hercegek felszabadulása ünneplést váltott ki az emberekből szerte az országban, az királynét mindenhol a béke szimbólumaként és „Franciaország gyermekeinek” felszabadítójaként ünnepelték, ahol csak elhaladt.¹⁰⁸ Ausztriai Eleonóra illusztris Burgundi-Habsburg származása, amely magában foglalta Aragónia és Kasztília spanyol királyi vérvonalát, a társadalmi és kulturális előkelőségek elitjébe emelte őt. A királyné 31 éves özvegyként érkezett a Valois-i udvarba, és a kedvezőtlen történelmi és politikai körülmények kihívásokkal teli sorozata még *tapasztalt* királynéként is megnehezítette számára új szerepét, pedig a házasság létrejöttéig tanúsított magatartása is demonstrálja, hogy minden szükséges képességgel rendelkezett ahhoz, hogy Európa két legnagyobb riválisa közötti közvetítő szerepet betöltse. I. Ferenc első hitvese, Klaudia halálával hét törvényes utódja közül öt maradt életben, köztük Ferenc trónörökös és a későbbi II. Henrik. Bár Eleonóra számára lehetséges volt a terhesség, a francia trón öröklési rendje már így is biztosítva volt, I. Ferenc 35 évesen ráadásul inkább nagyhatalmú szeretőjével, Anne de Pisseleu-vel töltötte idejét.¹⁰⁹

1531. elején Montmorency felügyelte Eleonóra királyné koronázásának előkészületeit. Erre március 5-én került sor Saint-Denis-ben, majd két nappal később a királyné ünnepélyesen bevonult Párizsba. A marsall úgy vélte, hogy a franciáknak hálát kell adniuk Istennek, amiért

¹⁰⁵ Marichal, 1887-1908. *i. m.* 681. o.

¹⁰⁶ Pardanaud, 2008. *i. m.* 204. o.

¹⁰⁷ Franciaország marsallja.

¹⁰⁸ Knecht, 2011. *i. m.* 8. o.

¹⁰⁹ Mansfield, 2018. *i. m.* 175. o.

"egy ilyen szép és erényes hölgyet" adott nekik. Ferenc azonban kevésbé volt lelkes. Ahogy Sir Francis Bryan jelentette VIII. Henriknek, nem volt minden teljesen rendben a királyi párral.¹¹⁰ Eleonóra alighogy belerázódott királynéi szerepébe, amikor királyi akaratból "franciaországi körútra" vitték. A nemzetközi szinten megbékélt helyzet örömeire reflektálva a király úgy döntött, hogy nemcsak a trónörökös, hanem az új királynét is bemutatja az egész királyságnak. A körút 1534 februárjáig tartott, hosszú megállókkal, különösen télen.¹¹¹ Királynéi szolgálatának első éveiben, a bevonulási ceremóniák Eleonórának, mint „idegen” királyné számára a királyságba való beilleszkedésének csúcspontját jelentették. Ezeken a szertartásokon, továbbá az őket követő népünnepélyeken keresztül, valamint személye iránti érdeklődésen és kíváncsiságon túl számos olyan kérdés is szerepet játszik, amelyet a hatalom birtokosai többé-kevésbé kontrollálhatnak. A sok pompa és felhajtás arra szolgál, hogy megismertté és elismertté tegyék a király új feleségét, valamint arról, hogy megmutassa beilleszkedését a királyi családba. Utóbbi céljából több alkalommal előfordult, hogy mostohagyerekeivel vagy akár más francia családtagjaival körülvéve vonultatták fel.¹¹²

6.1 A királyné szerepe a politikában

1533-ban VIII. Henrik sorsa bizonyos mértékig a francia király pápával való megegyezésétől függött, a találkozót azonban többször is el kellett halasztani. A késedelem komoly kellemetlenséget okozott Henriknek, aki azt akarta, hogy második házasságát még Boleyn Anna gyermekének születése előtt legalizálják, amely szeptemberben már esedékes volt. Thomas Cranmer canterburyi érsek a pápa joghatóságát bitorolva törvényesnek nyilvánította a király második házasságát, majd június 1-jén Anglia királynéjává koronázta Annát. Kelemen július 11-én megtorlásul elítélte Henrik újraházasodását, és szeptemberig adott neki időt, hogy kiátkozással fenyegetve visszavegye Aragóniai Katalint, ami nem történt meg.¹¹³ Az angliai események Eleonóra és Ferenc szempontjából több okból is relevánsnak és fontosnak mondhatók: VIII. Henrik Eleonóra nagynénjével való házasságát akarta érvényteleníttetni egy olyan nő miatt, aki mind a kettőjük számára ismert volt. Boleyn Anna, mielőtt csatlakozott volna Tudor Mária, majd később Klaudia francia királynék udvartartásába, Ausztriai Margit háztartásában szolgált, ahol Eleonóra is nevelkedett.¹¹⁴ Eleonóra szerepe ez ügyben pontosan

¹¹⁰ Knecht, 1994. *i.m.* 289. o.

¹¹¹ Combet, 2009. *i.m.* 16. o.

¹¹² Uo. 17. o.

¹¹³ Knecht, 2011. *i.m.* 299. o.

¹¹⁴ Fraser, 2003. *i.m.* 120. o.

nem ismert,¹¹⁵ viszont az már igen, hogy az angol udvar mit gondolt a francia uralkodói pár házasságáról.

Az angol nagykövet, Sir Francis Bryan szerint, amikor Ferenc és Eleonóra egy fedél alatt élnek, nem osztják meg az ágyukat. Az is többször előfordult már, hogy állítólag hat-hét mérföldre ment a királynétól, és négy-öt napot egymás után szeretőjével töltött.¹¹⁶ E megjegyzések célja kétségtelenül az volt, hogy a nagykövet az angol király kedvében járjon, aki nagyon rossz szemmel nézte a francia király és a császár között újonnan kialakult egyetértést. Bizonyára abban reménykedett, hogy Ferenc házassága rövid életű lesz. Ferenc és Eleonóra házassága minden bizonnyal meglehetősen nagy mulatságot okozott az angol udvarban.¹¹⁷ A jelenleg a Hampton Court palotában található névtelen festmény a királyi párt egy bolonddal ábrázolja. A festmény célja nyilvánvalóan szatirikus, és valószínűleg VIII. Henrik egyik kinevezett festője festette, hogy szórakoztassa őt,¹¹⁸ valamint, hogy gyengítse a házasság erejét, befolyását és fontosságát mind az angol, mind pedig az európai királyi udvarokban.

A gyakorlat azt mutatja, hogy Eleonóra nem gyakorolt nagy befolyást I. Ferenc politikájára. A királyné és Montmorency célja mindvégig az volt, hogy férje és testvére kijöjjenek egymással, a cél azonban nem hozott eredményt. Valószínűleg Savoyai Lujza 1531. szeptemberében bekövetkezett halála volt az, ami Eleonóra komolyabb politikai reményeinek végét jelentette, ugyanis a királyné elveszítette egyik legfontosabb szövetségest.¹¹⁹ A király második házassága során soha nem igyekezett kihasználni felesége helyzetét, sem pedig növelni annak a nőnek a befolyását, akit V. Károly a "legjobb nővérének" nevezett. Inkább igyekezett őt távol tartani a döntéseiből, különösen a valláspolitikai kérdésekben: miután gyermekei szabadok lettek, I. Ferenc már nem félt attól, hogy megsérti a császárt és a pápát azzal, hogy a protestánsok mellé áll.¹²⁰ Eleonóra mindezek ellenére kihasználva az informális diplomáciában szerzett jártasságát és kapcsolatait elérte, hogy a francia király adja fel az eddig folytatott valláspolitikáját.

Mióta a királyné belépett Franciaország területére egy állandó célja volt: hogy újra lássa hűgát, Magyarországi Máriát, Németalföld kormányzóját. 1532-től kezdve arra kérte leveleiben

¹¹⁵ Az viszont biztos, hogy a császár tudott VIII. Henrik és Boleyn Anna 1532-es franciaországi látogatásáról, mert V. Károly igyekezte megakadályozni az angol-francia szövetséget. (Adams, 2023. *i.m.* 177. o.)

¹¹⁶ A francia udvarban ez valamelyest ez megszokott volt, a szeretők tartása majdhogynem kötelező volt.

¹¹⁷ Knecht, 2011. *i.m.* 13. o.

¹¹⁸ Royal Collection Trust. Forrás: <https://www.rct.uk/collection/search#/8/collection/403371/francois-i-with-eleanor-queen-of-france> (Letöltve: 2024. 04. 10.)

¹¹⁹ Adams, 2023. *i.m.* 175. o.

¹²⁰ Pardanaud, 2008. *i.m.* 216. o.

Mohács özvegyét, hogy látogassa meg őt Pikardiában vagy Champagne-ban. Hogy ne riassza a kormányokat, a királyné tagadta, hogy e beszélgetésnek bármilyen politikai szándéka lett volna. Vágya, mint mondta, egészen egyszerűen az volt, hogy újra lássa a számára oly kedves hűgát, hozzátéve azonban, hogy a király, a férje talán ünnepélyesség nélkül is csatlakozna és meglátogatná őket. Utóbbi a javaslat azonban élénk vitákat vált ki Németalföldön. Miután a találkozó ötlete megszületett, újabb vita támadt a találkozó helyszínének megválasztása körül. Miután Cateau-Cambrésis-t választották, Eleonóra inkább Cambrai-t részesítette előnyben. Mária attól tartva, hogy ez felidézi az 1529-es találkozót, aggódott, de ismét belement a találkozásba.¹²¹

I. Ferenc, nyilvánosan ellenszegülve Montmorency - és Eleonóra - a császárral való békéről vallott filozófiáját, 1536-ban megszállta Savoyát; válaszul a császári sereg elfoglalta Piemontot, majd 1536. júliusában Provence-ba tört be. A francia sereg megpróbálta bevenni Milánót, de kudarcot vallott, és a háború megint kitört. Amikor augusztusban váratlanul meghalt Ferenc trónörökös, akit Norfolk "a királyné oldalán állónak" nevezett, olyan pletykák keringtek, hogy a fiatalembert a császár parancsára megmérgezték, és ha a tettest nem tartóztatják le gyorsan, a királlyal is végzett volna. A háború végül lehetőséget kínált Eleonórának, hogy elvégezze azt a munkát, amiért eleve feleségül ment a Valois királyhoz. A királyné a királlyal együtt 1537. áprilisában Montmorency-t kísérték északra, hogy felügyeljék a katonai akciókat. Az császár 1537. szeptember 15-én követének írt hosszú levelében, amelyben a pápával való bánásmódról ír, nem hagy kétséget afelől, hogy nővérét a béketeremtő kezdeményezések központi szerepében látja.¹²² A királyné munkájának végeredménye az 1538. júliusában megkötött nizzai fegyverszünet lett Franciaország és a Birodalom között, amelyet a király és a császár személyes találkozója követett.

A bátyjánál 1538. június 19-én tett második látogatása során Eleonóra arra buzdította a császárt, hogy találkozzon királyi férjével. Július 14-én, miután a pápa Olaszországba távozott, a két uralkodó a languedoc-i Aigues-Mortes-ban találkozott egymással. Októberben Compiègne-ben tett tartózkodása során újra láthatta hűgát, Magyarországi Máriát. Az e látogatás után tett nyilatkozat véget vetett a Németalföld és Franciaország közötti ellenségeskedésnek. Az angol követ jelentése szerint a királyné volt a beszélgetések fő szervezője, azonban a két testvér levelezésében szinte soha nem jelenik meg a politika.¹²³

¹²¹ Knecht, 2011. *i.m.* 16-20. o.

¹²² Tracy, 2023. *i.m.* 179. o.

¹²³ Combet, 2009. *i.m.* 19. o.

Eleonóra diplomáciai győzelme rövid életű volt. A királyné helyzetét tovább rontotta Étampes hercegnőjének (a király szeretőjének) megnövekedett befolyása, aki 1540-re már rendszeresen megjelenik a követi jelentésekben, mint egy sokat keresett, teljes mértékben elkötelezett politikai személyiség. Montmorency és a királyné császárba vetett hite lehetőséget nyújtott Annának arra, hogy meggyőzze a királyt arról, hogy ő jobban képes a francia uralkodó saját érdekeinek előmozdítására. Ennek ellenére Eleonóra mégis végső győzelmet aratott - legalábbis úgy tűnt - a hercegnővel és szövetségesével, a király húgával, Margittal¹²⁴ szemben, amikor a király 1544. szeptember 18-án aláírta a crépy-i békét a császárral.¹²⁵

Ausztria Eleonóra befolyásának legjelentősebb területe az informális diplomáciára volt, amelyet francia királynéi ideje alatt makulátlanul gyakorolt. A francia udvarnál való helytállása éppúgy eredendően politikai jellegű volt, mint második házasságának pragmatikus megalapozása. Nemcsak azt tekintette feladatának, hogy eloszlassa az I. Ferenc és V. Károly közötti feszültségeket, hanem a szétszórta élő Habsburg-dinasztia kommunikációs hálózatát is ápolta. Mivel a reneszánsz diplomáciai kultúrában a magán- és a közzsféra közötti határvonal megkülönböztethetetlen volt, az udvaroncok közötti eszmecsere különböző formái a személyes érzelmeket vegyítették a politikai szándékkal. Ausztriai Eleonóra önzetlen elkötelezettsége testvérei jóléte iránt feltöltötte azt az érzelmi űrt, amelyet a család meghatározó tagjának, Ausztria Margitnak az 1530-ban bekövetkezett halála hagyott nyitva.¹²⁶ A királyné sohasem vállalt frontális politikai szerepet. A nyilvánosság előtt kizárólag azt tette, amit, mint francia királyné elvártak tőle. Ilyen eset volt Orleáns hercegének és Medici Katalinnak a házasságkötése is, amely a királyné kizárólag ceremoniális feladatokat látott el.¹²⁷ Mivel viszonylag későn, 32 évesen ment feleségül egy olyan uralkodóhoz, aki rendelkezett már fiúörökösökkel megmenekült az uralkodói hitvesek legnagyobb félelmétől: a házasság érvénytelenítésétől.¹²⁸

6.2 Az özvegy francia királyné

1547 márciusának közepén Ferenc rájött, hogy súlyos beteg, és a Rambouillet-i kastélyba utazott, hogy felkészüljön a halálra. A király utolsó szavak jogán szülői tanácsokkal látták el Henrik trónörökös¹²⁹, arra biztatva őt, hogy ne sértse meg alattvalóit azzal, hogy kisebb

¹²⁴ Margit, navarrai királyné, Eleonóra egyik riválisa a francia udvarban.

¹²⁵ Tracy, 2023. *i.m.* 180. o.

¹²⁶ Mansfield, 2018. *i. m.* 183. o.

¹²⁷ Knecht, 1994. *i.m.* 300. o.

¹²⁸ Combet, 2009. *i.m.* 21. o.

¹²⁹ Henrik bátyja, Ferenc 1536-os halálával a francia trón várományosa lett.

ürüggyekkel háborúba megy, vagy túlságosan megadóztatja őket, és ne engedje, hogy mások úgy uralkodjanak rajta, mint ahogyan őt a szeretője irányította. Megkérte fiát, hogy gondoskodjon feleségéről, Eleonóra királynéről és egyetlen életben maradt lányáról, Margitról.¹³⁰

I. Ferenc francia király 1547. március 31-i halálával Eleonóra másodjára is megözvegyült. A madridi szerződés értelmében Eleonóra szabadon elhagyhatta Franciaországot, amit meg is tett.¹³¹ II. Henrik trónra lépésével felrúgta a madridi és cambrai-i szerződések egyes rendelkezéseit, ugyanis az új király elkobozta az özvegy királyné francia jövedelmeit¹³², azokat pedig V. Károly házasságon kívül született lányának, Margitnak adományozta 1552-ben.¹³³ Az özvegy portugál és francia királyné 1548. december 5-én szinte nincstelenül érkezett Brüsszelbe. Itt is, mint mindenütt, ahol Flandriában járt, a tömeg ujjongva várta és fogadta. Nyolc éven keresztül élt a brüsszeli udvarban, és vett részt annak ceremóniáin, többek között keresztfia, II. Fülöp trónra lépésekor. Testvérének V. Károlynak 1555. október 25-i brüsszeli lemondásán azonban nem volt jelen. Néhány hónappal korábban bátyjának írt levelében Magyarországi Mária azt állította, hogy Eleonóra gyakran fejezte ki azt a vágyát, hogy lányához, Máriához menjen, és hogy csak az iránta (a húga iránt) érzett szeretetből maradt Németalföldön.

Az özvegy királyné 1556. augusztus 10-én kiadott végrendelete nem tartalmaz komolyabb vagyoni rendelkezéseket, nem utal az elvett francia jövedelmeire sem.¹³⁴ Ausztriai Eleonóra 1558. február 25-én hunyt el.

7 Összegzés

Ausztriai Eleonóra elsődleges feladata saját házának és a francia királyi ház közötti kapcsolatról való gondoskodása volt, valamint az, hogy biztosítsa a békét testvére, V. Károly és férje, I. Ferenc között, akik aktív szereplői voltak a gyakran változó hármass rivalizálásnak, amelyben VIII. Henrik angol király is részt vett. A királynét Franciaországban a béke hírnökének tartották. V. Károly császár a francia királlyal való kibékítése azonban lehetetlennek bizonyult, még a

¹³⁰ Baumgartner, 1988. *i.m.* 40. o.

¹³¹ Combet, 2009. *i.m.* 290. o.

¹³² A francia király cselekedete szerződésszegést valósít meg, amelyet megszokottnak is nevezhetünk a francia királyi udvar történetében. Nem Eleonóra volt az első királyné, akinek özvegyi haszonélvezetét és özvegyi jogait semmibe vették: gondoljunk csak Tudor Mária francia királynéra, akinek özvegyi jogait évekkel a házassága megszűnését követően, 1525-ben a fentebb is taglalt more-i szerződésben rendeztek. Eleonóra özvegyi haszonélvezetének rendezésére az özvegy királyné halála miatt végül nem került sor.

¹³³ Knecht, 2011. *i.m.* 28. o.

¹³⁴ Österreichische Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeStA/HHStA UR FUK 1327/1,2

tapasztalt Eleonórának is. Egyetlen korábbi francia királynét sem bíztak meg előtte ilyen komoly feladattal.

Ami Eleonórát illeti, a Habsburg-ház iránti odaadása javarészt abban mutatkozott meg, hogy beleegyezett a bátyja rá szánt házassági stratégiáiba, és energikusan közvetített a császár és a francia király között. Károly politikai okokból kétszer is feleségül vette Eleonórát, és mindkét esetben hűségesen és odaadóan vállalta szerepét, bármi is volt a személyes érzése.

A dinasztikus házasság szempontjából azonban Eleonóra nem tudta teljesíteni azt a célt, ami miatt kiházásították a francia udvarba, azaz nem tudta tartósan fenntartani a békét a két birodalom között, gyermekek hiányában pedig nem tudta tartósan biztosítani a Habsburg befolyást a Valois udvarban. Nyilvánvaló, hogy egy dinasztikus házasság megkötése önmagában nem elegendő a céljának beteljesítéséhez, hiszen ez egy összetett, több tényezős folyamat. Az, hogy Eleonóra nem tudott közelebb kerülni férjéhez is egy ilyen tényező, amit nagyobb részben a francia királyi udvar hagyományai befolyásoltak, például a király szeretőjének jelenléte. Azáltal, hogy a királyné nem került közel a férjéhez befolyásolni sem tudta a politikáját, már csak azért sem, mert egy királyné kizárólag ceremoniális feladatokat látott el. A tény, hogy a frigyből közös gyermekek sem születtek még inkább aláásta a házasság fontosságát és relevanciáját az európai politika szempontjából, valamint számos, a királyné hozományával kapcsolatos gondot felvetettek, tekintve, hogy számos rendelkezés az örökösöket is érintette.

A házasság sikertelenségével a Habsburg-ház nem tudta hasznosítani azokat az előnyöket, amiket egyébként a 16. század egyik legfontosabb házasságából szerezhették volna. Egy erős Habsburg-Valois szövetség teljes mértékben átformálta volna az európai politikát, megerősítette volna a kontinens szembenállóképességét a törökök, akár még a reformáció ellen is. Ez azonban elmaradt, mindössze időszakos békéket sikerült a friggyel elérni a két ország között.

Eleonóra és Ferenc házassága csak egy volt a megannyi házasság közül, amelyet a Habsburg-ház kötött dinasztikus érdekeinek kiterjesztése végett. Dolgozatomban igyekeztem szemléltetni a dinasztia Franciaországon kívüli kapcsolatait is, főként Anglia, Portugália, részben Skócia irányában. A dolgozat 1. számú mellékletének segítségével sikerült felvázolnom, hogyan is hálózta be a Habsburg dinasztia egész Európát a 16. század során, azonban ahogy I. Ferenc és

Eleonóra házasságából látszott, a házasságpolitika nem elegendő eszköz az európai hatalmi hegemonia megteremtésére, megvalósítására.

Az államközi dinasztikus szerződések kettős jellege egészen a 19. század elejéig megfigyelhető az európai nagyhatalmi politikában, azonban a nemzetállamok kora volt az, amikor a dinasztikus politika kivált a polgári kormányzat köréből. Természetesen továbbra is kötöttek dinasztikus házasságok Európa uralkodócsaládjai körében, ezeknek azonban már nem volt akkora politikai ereje, hogy két ország viszonyát bármilyen módon befolyásolja, főleg nem az alkotmányos, illetve parlamentáris monarchiák körében.

8 Irodalomjegyzék

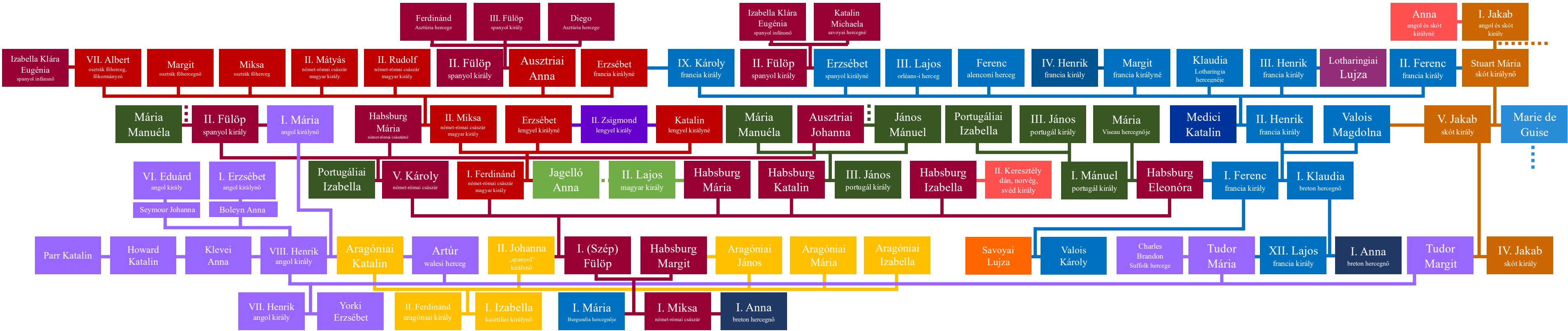
- Alexander Anievas, Kerem Nişancioğlu: “The Ottoman–Habsburg Rivalry over the Long Sixteenth Century.” In: *How the West Came to Rule: The Geopolitical Origins of Capitalism*, 91–120. Pluto Press, 2015.
- Alexandre Teulet: *Relations politiques de la France et de l'Espagne avec l'Ecosse au XVIe siecle; papiers, d'etat, pieces et documents inedits ou peu connus, tires des bibliotheques et des archives de France, Correspondances françaises 1515-1560*, Paris: Veuve J. Renouard, Párizs, 1862.
- Antonia Fraser: *The Six Wives of Henry VIII*. Phoenix, London, 2003.
- Bernd Kluge: *Münzen: Eine Geschichte von der Antike bis zur Gegenwart*. Verlag C.H.Beck oHG, München, 2016.
- Bernd Kluge: *Numismatik Des Mittelalters: Band I*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften – Münzkabinett, Staatliche Museen zu Berlin, Berlin–Wien, 2007.
- Chloé Pardanaud: Plaider, convaincre, entrer en scène : Éléonore d’Autriche et la libération des Enfants de France, d’après sa correspondance inédite. In: *Seizième Siècle*, N°4, 2008. 195-216. o.
- David Starkey (szerk.): *Henry VIII: a European court in England*. Colins & Brown, London, 1991.
- Desiderius Erasmus – Lester K. Born (szerk.): *The education of a Christian Prince*. Colombia W.W Norton, New York, 1968, 241-243. o.
- Fernand Mourret: *A History of The Catholic Church*. B. Herder Book Co., New York, 1945.
- Francesco Guicciardini – Sidney Alexander (szerk.): *The History of Italy*. Princeton University Press, Princeton, 1969.
- Frederic J. Baumgartner: *Henry II King of France 1547-1559*, Duke University Press, London, 1988.
- H. Micheal Traver, Emily Slape (szerk.): *The Spanish Empire*. ABC-CLIO, 2016.
- Karl Brandi: *The Emperor Charles V: the growth and destiny of a man and of a world-empire*, Jonathan Cape, London, 1971.
- Kenneth Gouwens – Sheryle Reiss (szerk.): *The Pontificate of Clement VII*, Routledge, New York, 2016.
- Liesbeth Geevers: *The Spanish Habsburgs and Dynastic Rule, 1500-1700*. Taylor & Francis, London, 2023.

- Lisa Mansfield: Portraits of Eleanor of Austria: From Invisible to Inimitable French Queen Consort. In: *Susan Broomhall (szerk.): Women and Power at the French Court, 1483-1563*. Amsterdam University Press, 2018. 173–206. o
- Ludovic Lalanne: *Journal d'un bourgeois de Paris sous le règne de François Ier, 1515-1536*. A Paris, Párizs, 1854.
- Michael Mallett, Christine Shaw: *The Italian Wars, 1494–1559*. Routledge, New York, 2012.
- Michel Combet: Éléonore d'Autriche, une reine de France oubliée. In: *Être reconnu en son temps: personnalités et notables aux Temps modernes. Actes du 134e Congrès national des sociétés historiques et scientifiques, « Célèbres ou obscurs : hommes et femmes dans leurs territoires et leur histoire »*, Bordeaux, Paris, 2009. 15-25. o.
- Nemes Gábor: Instead of anti-ottoman help an anti-imperial league. In: *Canan Parmaksızoğlu Aksoy – Katalin Nagy (szerk.): Central and South-Eastern Europa between the Christian and Ottoman worlds: conflicts, encounters and compromises, Easter European History Review*, n. 5/2022.
- Österreichische Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeStA/HHStA UR FUK 1327/1,2
- Pálffy Géza: *A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. Században*. Forrás: https://real-d.mtak.hu/319/1/Palffy_G.pdf (Letöltve: 2024. április 06.)
- Paul Marichal: *Catalogue des actes de François Ier. Tome*. Imp. Nationale, Párizs, 1887-1908.
- Paula Sutter Fichtner: “Dynastic Marriage in Sixteenth-Century Habsburg Diplomacy and Statecraft: An Interdisciplinary Approach.” *The American Historical Review* 81, no. 2. 1976
- Portal de Archivos Españoles ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.10
- Portal de Archivos Españoles ES.28079.AHN/ESTADO,2876, Exp.9.
- Robert J Knecht: Éléonore d'Autriche (1498-1558) In: *Cédric Michon (szerk.) Les conseillers de François Ier*. Presses universitaires de Rennes, Rennes, 2011.
- Robert Jean Knecht: *Renaissance warrior and patron: the reign of Francis I*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.
- Sharon L. Jansen: *The Monstrous Regiment of Women*. Palgrave Macmillan, New York, 2002.
- Tracy Adams: *Queens, Regents, Mistresses*. Peter Lang, New York, 2023.

9 Mellékletek

1. számú melléklet: Európai uralkodóházak családfája a 16. században. 33. oldal

I. számú melléklet: Európai uralkodóházak családfája a 16. században
(Az ábra a szerző saját szerkesztése)

Színmagyarázat uralkodóház alapján:

